

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ALFRED ANDERSCH

B İ R KATİLİN BABASI

ÇEVİREN: ŞEBNEM BAHADIR

Alfred Andersch (1914-1980); Münih doğumlu Alman yazarı; "Küçük burjuva ailesi"ne karşı duyduğu tepkinin sonucunda komünistlere katıldı ve Bavyera Komünist Gençlik Örgütü'nde önemli görevler üstlendi. 1933 yılında Naziler tarafından iki kez tutuklanarak Dachau Toplama Kampı'nda üç ay geçirmek zorunda kaldı. 1937 yılına kadar çeşitli işlerde çalıştıktan sonra, zorla askere alındı. Irkçı bir emperyalizm uğruna anlamsız bir ölümü reddederek, özgürlüğe firar etti. Bir süre sonra Amerikan ordusuna teslim oldu. ABD'de geçirdiği esirlik döneminin ardından döndüğü Alınanya'da, *Der Ruf* (Çağrı) adlı bir dergi yayınlamaya başladı. Derginin saldırgan eleştirel tutumu, bir süre sonra Amerikalılar tarafından yasaklanmasına neden oldu. Yine aynı dönemde, çeşitli radyo istasyonlarında edebiyatla ilgili yayınları (zaman zaman H. M. Enzensberger'le birlikte) yönetti. 1955 yılında ikinci kez denediği yayıncılık girişimi, ilkinе oranla daha başarılı oldu: İki yıl süreyle yayınlanan *Texte und Zeichen* (Metinler ve İmler) adlı dergi, Arno

TELOS: 36

EDEBİYAT: 17

Alfred Andersch

Bir Katilin Babası

Kitabın Özgün Adı
Der Vater eines Mörders

Almancadan Çeviren
Şebnem Bahadır

Kitap, Diogenes Verlag tarafından 1982 yılında yapılan
baskıdan dilimize aktarılmıştır.

ISBN 975-545-043-2

Kapak Resmi
Charlotte Salomon

Dizgi
Huriye Zengin (Palatino, 9.75)

Düzeltili
Hakan Kete
Ofset Baskıya Hazırlık
Optimal Grafik
Kapak ve İç Baskı
Yön Matbaacılık

Cilt: Umut Mücellit
Tel: 577 46 35

Birinci Basım
Ekim 1993

TELOS YAYINCILIK

Firüzağa Mahallesi, Palaska Sokak, No: 14/A Beyoğlu - İstanbul
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <http://santey.org>
Telefon: 293 02 70 - 293 02 71

alfred andersch

bir katilin babası

Çeviren: Şebnem Bahadır

telos

Yeteneksiz bir liseli
bu anlatıyı
Alman dilinin ve şiirinin
en büyük ustalarından olan
üstün yetenekli birine
ithaf etmekte
Yaşıtı ve sevgili arkadaşı

Arno Schmidt'in
anısına

«Duydum ki başımızdan atmışız bunu.
Bir daha yapmayacak o bu işi,
Bizi öldürmeyi bıraktı artık.
Bunun dışında diyecek bir şey yok ne yazık ki.
Attık çünkü bunu başımızdan.
Ama kalan çok kişi biliyorum daha.»

Bertolt Brecht

Bir Caninin Ölümü Üzerine

«Hiç kimse, sürekli çocuklarımızla ilgili işlenen
günahların, okulun özünde yattığını hissetmiyor gibi.
Ama elbette bir gün, okulları, çocuk ruhunun düzenli
bir biçimde katledildiği kurumlar haline getiren
devletler, cezalarını bulacaklar.»

Fritz Mauthner

Felsefe Sözlüğü

Sınıfın kapısı bir kez daha açıldığında, Yunanca dersi başlamak üzereydi. Franz Kien, kapının açılmasıyla pek ilgilenmedi önce; ancak sınıf öğretmeni Kandlbinder'in şaşkın, hatta ürkmüş bir biçimde ayağa kalkıp kapıya yöneldiğini ve sınıf zemininden iki basamak yüksekteki kürsüsünden indiğini fark ettiğinde, -ki, Kandlbinder bunu, içeri giren yalnızca geç kalmış bir öğrenci olsaydı asla yapmazdı- o da merakla önde, sağ tarafta, tahtanın önünde duran kürsünün yanındaki kapıya doğru baktı. Sınıfa girenin Rex olduğunu hemen gördü. Rex, ince, açık gri bir takım elbise giymişti; ceketini ilikli değildi. Ceketin altından beyaz gömlekli göbeği çıkıyordu. Göbeğinin aydınlığı bir an için koridorun gri rengiyle bir zıtlık oluşturdu, sonra kapı kapandı; Rex'le birlikte gelmiş, ama kendini göstermeyen biri, kapıyı açıp tekrar kapatmış olmalıydı. İçinden bir kukla çıktıktan sonra kendiliğinden kapanan bir mekanizmayı andırmıştı bu. Marien Meydanı'ndaki Belediye Sarayı Kulesi'nde heykelciklerin ortaya çıkmaları gibi, diye düşündü Franz. Afallayan Kandlbinder -yüzünde hâlâ 'Allahım, sen bana yardım et' der gibi bir ifade vardı- bir an gecikmeyle 'ayağa kalkın!' diye bağırdı, ancak öğrenciler onun emrini beklemeden kalkmışlardı bile ve oturmak için de öğretmenlerinin -yine saniyenin onda biri için de olsa geciken- 'oturun!' emrini beklemeden, Rex'in ellerini kaldırıp genç lise öğretmene: «Oturmalarını söyleyin!» demesiyle oturdular.

Çoğu on dört yaşına göre fazlaca iri olduğundan, sıraların aralarına ancak zorla sığabilen öğrenciler, daracık yerlerinden, Kandlbinder'in ne kadar şaşkın olduğunu ve onun Rex'in önünde eğilme girişiminin, Rex'in Kandlbinder'e elini uzatmasıyla nasıl engellendiğini izliyorlardı. Kandlbinder, pek de kısa boylu sayılmayan Rex'ten –Franz Kien onun bir yetmiş boyunda olduğunu tahmin ediyordu– bir karış daha uzun olmasına rağmen, çocuklar birdenbire, öğretmenleri, sağlıklı ve iriyarı olan müdürlerinin yanında öylece dururken, onun düpedüz çelimsiz, soluk ve önemsiz biri olduğunu görebildiler; bir an için, öğretmenleri hakkında, neden onun da öğrencileri hakkında hiçbir şey bilmediğinden ve iyi hazırlanmış olsa da, öğrencilerin sonlarına doğru az kalsın uyuyakaldığı dersi hep, neredeyse hiç alçalıp yükselmeyen bir sesle verdiğinden başka bir şey bilmediklerini fark ettiler. Allah Allah, şu Kandlbinder de ne sıkıcı bir herif, diye düşünürdü Franz ara sıra. Halbuki daha genç! Yüzünde renk yok, siyah saçlarınınsa hep taranmamış bir hali var. Franz ve diğer öğrenciler, bir süre, Kandlbinder'in, Paskalya'dan sonra, yeni dönemde, Lise 1 derslerine girmeye başladığından beri, çok sevdiğini ya da kendisinden hoşlanmadığını belli ettiği bir öğrenci seçip seçmeyeceğine dikkat etmişlerdi; ama aradan geçen iki ay içinde öğretmenleri, öğrencilerine böyle bir şey belli etmemeye özen göstermişti. Sadece Konrad Greiff'la girdiği tartışmada çileden çıkmıştı, diye düşündü Franz. Ders aralarında ya da okula giderken yolda, Kandlbinder'in bu dikkatinden söz ettiklerinde –ki bu zaten pek sık olmazdı, çünkü bu öğ-

retmen pek ilgilerini çekmezdi- her zaman, omuz silkerek «o da sadece etliye sütlüye karışmak istemiyor işte,» diyen biri çıkardı.

Rex, yüzünü sınıfa dönmüştü; mavi gözlerinin keskin bakışlarını yansıtan, ince, altın çerçeveli bir gözlüğü vardı; bu altın ve mavi renkler birlikte bir parıltı, bir canlılık oluşturunuyordu sanki, şimdiyse, düz beyaz saçların altındaki pembeleşmiş yüze, şefkate yakın, sanki içten bir hava veriyordu; ancak Franz hemen, Rex'in iyi niyetli bir görünüşe bürünebilmesine rağmen, hiç de öyle zararsız biri olmadığa izlenimini edindi; güleryüzüne kesinlikle güvenilmezdi, babacan ve göbekli görünümüyle, önünde üç çiftli sıra halinde oturan öğrencilere baktığı şu an bile.

«Demek bu benim 4B sınıfım! Sizi görmek ne güzel!»

O gerçekten bir Rex, diye düşündü Franz, sadece Wittelsbach Lisesi'nde ünvanı Rex olarak kısaltılmış bir adam değil. Münih'in diğer liselerinde de müdürlere Rex denirdi, ama Franz, onların çoğunun bir krala benzer yanı olduğunu sanmıyordu. Şunun vardı ama. Açık gri ve beyaza bürünmüştü ve -gömleğin üzerinde pürüzsüz, parlak mavi bir kravat vardı- yüzündeki uçları yuvarlatılmış o altın ve mavi renkli siperle büyük karatahtanın önünde duruyordu. Rex'in sınıftan söz ederken iyelik zamerini kullanması da, ne Kandlbinder'e ne de öğrencilere itici geliyordu sanki. Bize, onun malıymışız gibi seslenmesi yalnız benim mi dikkatimi çekti, diye düşündü Franz kendi kendine. Dersin sonunda bunu Hugo Aletter'e sormaya karar verdi; ona, Rex'in

sırf okul müdürü olduğu için sınıflarını 'kendi' sınıfı olarak görme hakkına sahip olduğunu sanmasını küstahça bulup bulmadığını soracaktı. Sıra arkadaşı olan Hugo Aletter, sınıftaki en iyi arkadaşı değildi –sınıf arkadaşları arasında Franz'ın içli dışlı olduğu biri yoktu zaten– ama Hugo böyle bir soru yöneltilebilecek tek kişiydi, çünkü onunla politika bile konuşabiliyorlardı; bazen teneffüslerde, okul bahçesinin bir köşesinde, Alman milliyetçisi olan babalarının konuşmalarından kaptıkları terimlerle politik tartışmalara giriyorlardı. Bunun için –arkadaş olduklarından değil– sınıfta yan yana oturmuşlardı. Diğerleri de evde Münih orta sınıfının politik konuşmalarını oluşturan terimleri duyuyor, ama onlara aldırış etmiyorlardı; Franz ve Hugo'nun aşağılayan deyiimiyle 'bu çocuklar' politikaya ilgi duymuyorlardı. Ama belki Hugo bile, Rex'in bizlere 'benim 4B sınıfım' diye seslenmesinde beni neyin rahatsız ettiğini anlayamayacaktır, diye düşündü Franz. Ben de tam olarak bilmiyorum zaten, hem bu politik bir sorun da değil. Aniden, aklına, yedeksubay olarak da olsa, geçen savaşa katılan babası geldi; o da cephe anılarına daldığında 'kendi adamları'ndan söz ederdi. Bunun da benim, babama 'benim babam' demem kadar doğal olmadığı önceden hiç aklıma gelmemişti, diye düşündü Franz.

«Yunanca!» dedi Rex. «İnşallah siz 4A sınıfı kadar zorlanmıyorsunuzdur bu derste!» Başını salladı. «Ne kadar beceriksizler! Cık, cık, cık!»

Bu sözlerle A sınıfını denetlemiş olduğunu bildiriyordu; bu da biraz önce gerçekleşmiş olmalıydı –şimdi saat on bir'di– çünkü önceki gün ya da sa-

bahki teneffüsten önce bile 4A'ya damlamış olsaydı, bunun haberini B sınıfı öğrencileri «Rex teftişte. Hazırlıklı olun!» şeklindeki gerekli uyarılarla 4A'daki arkadaşlarından mutlaka almış olurlardı. Müdürün sınıfları gafil avlamak istediği besbelliydi; görünüşe göre bu niyetini öğretmenlerden de saklamayı iyi biliyordu, çünkü Kandlbinder'in bile Rex'in bu derse gireceğinden haberi yoktu, öyle olmasa, o içeri girdiğinde bu kadar afallamazdı.

Müdür ise, özellikle söylediklerinin sonuna eklediği cık, cık, cık sesleriyle, dinleyicilerinde, onların, A sınıfındaki başarısızlığın yarattığı endişeyi kendiyle paylaşabileceklerine inandığı duygusunu uyandırmayı başarmıştı. Müdür üzgündü ve onların da bu duyguyu paylaşmalarına izin veriyordu. 4B sınıfı tabii bu konuda onunla aynı fikirdeydi. Yunanca dersinde başarısız olmak affedilmez, hatta anlaşılmaz bir durumdu; bu, ağır ama tedavi edilebilir bir hastalık değil, bir kusurdu, buna akıl erdirilemezdi; bu, kızgın, sabırsız cık-cık-cık seslerine yol açıyor, bunlarla ise son söz söylenmiş oluyordu sanki; en azından Franz'a öyle geliyordu, ancak bu –ayrıca pek de belirsiz– duygudan, Rex'in kötü bir hoca olduğu sonucuna varmıyordu o gene de. Tam tersi, o da müdürün cık-cık-cık hilesine kanmıştı, görünüşte onlara gösterdiği güven, gururunu okşamıştı. Bundan böyle Yunanca dersinde biraz daha çok çaba göstermeye karar verdi.

Franz, Kandlbinder'in, Rex'in 4A sınıfını tartıp çok hafif bulduğunu bildiren iki cümlesine nasıl bir tepki gösterdiğini görmek için hiçbir çaba harcamadı. Bunlara, bir tehdit, kendi sınıfı da Rex'in sını-

findan kalırsa, kendisinin, yani sınıf öğretmeninin başına geleceklerle ilgili bir uyarı olarak mı bakıyordu? Yoksa bu cümlelerde kendisi için daha çok bir şans mı sezmişti, çünkü karışık olmakla birlikte mükemmel ve olağanüstü başarısı tartışılmaz olan dersini göz önünde tutarak, sınavın kötü geçmesinin mümkün olmadığını mı düşünüyordu? Franz aklını bu konuda daha fazla yormadı; derslerini bugüne dek kazasız belasız atlattığı bu bir deri bir kemik Yunancacı onu pek ilgilendirmiyordu, ona dikkatini vererek, Rex'in, sınıf öğretmeninin tam tersine, tehlikeli de olsa böylesine heyecan verici bir biçimde ön plana geçmesini kaçıramazdı doğrusu.

«Hiç rahatsız olmayın, Doktor Kandlbinder!» diyordu Rex şimdi. «Lütfen devam edin!»

Franz hayretle, ne devam etmesi be, zaten dersin ilk dakkasında girdi içeri, diye düşündü; bu durumda Rex'in, Kandlbinder derse başlamaya fırsat bulabilmiş gibi yapması haksızlıktı doğrusu. Öte yandan Rex hemen, öğretmenlerinin, doktor ünvanına sahip olduğuna işaret ederek, öğrencileri önünde onun saygınlığını artırmıştı. Sınıfın bu ünvandan haberi yoktu. *Doktor Kandlbinder*. Liselilerin, en genç stajyer öğretmenden kır saçlı lise müdürüne kadar bütün öğretmenlere 'Profesör' diye hitap ettikleri bir okulda, bu ünvan önemsizmiş gibi geliyordu, ama gene de öğretmenlerine saygınlık kazandırıyordu, çünkü öğrenciler –henüz on dört yaşında olmalarına rağmen, kendilerini uzman sanan ağabey ve babalarını taklit ederek bu terminolojiyi kullanırlardı– 'Profesör' diye hitap edilmesi ge-

reken, ancak doktora tezi yazmamış, doktor ünvanını edinmemiş bir lise öğretmeninden daha üstün olduğunu bilecek kadar akademik kariyerin ünvan ve derecelerini tanıyorlardı.

«Tabii, Müdür Bey,» dedi Kandlbinder ve Schröter'i kaldırdı. «Schröter, kalk bakayım tahtaya!»

Demek aralarında birbirlerine böyle hitap ediyorlar, diye düşündü Franz. *Doktor Kandlbinder. Müdür Bey.* Bize 'sen' diyorlar. Ancak Lise 2'den sonra 'siz' diyecekler bize. Bu yıl Lise 1'de sınıfta kalırsam –ki büyük bir ihtimalle kalacağım, Yunanca ve Matematik zayıf çünkü, iki temel ders zayıf olunca da sınıfta kalınır– bir sene daha 'sen' diyecekler bana. Aman, desinler. Bana ne. Bundan daha önemli şeyler var. Ama, ona göre daha önemli olan şeylerin ne olduğunu söyleyemezdi Franz.Kien.

«Schröter,» diye söze başladı Kandlbinder, «şu an ses bilgisini işlediğimize göre, tahtaya ünsüz bağlantılarını yaz bakalım!»

Manyak bu Kandlbinder ya, diye düşündü Franz, herif hâlâ toparlanamadı; Rex'in sınıfı teftiş gelmesi onu iyice şaşkına çevirdi. Bir aksilik olur diye sınıf birincisini en sona saklamak yerine hemen başta kullanmak düpedüz delilik. Veya onu daha sonra gösterinin en iyi numarası olarak sunmak varken. Bir de ona böyle çocuk oynacağı gibi bir soru sormaz mı! Ben bile o üç çift ünsüzü yazabilirdim oraya. Ayrıca bunu çoktan işlemiştik. Şimdi cümle içindeki ses değişimlerindeyiz, hatta gramerde daha da ileride, sözcük kurma bilgisinde. Kandlbinder, gramer kitabının bir arkasındaki, bir önündeki konuları işlerdi. Franz kendi kendine sı-

ritti. Sınıf öğretmeni, onun gramerden bildiklerinin ancak sınıfta işlenen konu başlıklarından ibaret olduğunu bir bilse! Ev ödevlerinde ona, Wittelsbach Lisesi'nde Lise 3'e kadar gelmiş ağabeyi yardım ederdi. Onun Lise 3'e kadar nasıl ulaştığını pek anlayamazdı Franz, çünkü ağabeyi Karl da temel derslerde, özellikle de yabancı dillerde tıpkı onun gibi başarısızdı. Lise 3'e kadar nasıl gelebilmişti acaba? Şu garip çalışkanlığıyla, diye düşündü Franz. Sayfalarca dosya kâğıdının üzerine döktürdüğü o küçük, düzgün, temiz el yazısıyla göz boyuyor. Ev ödevleri yanlışlarla dolu, benimkiler gibi, ama kusursuz görünüyorlar. Ben öyle şeylere hiç gelemem, zaten yapamazdım da. Franz çok dikkatsiz yazardı, yazısı özensiz, yer yer kargacık burgacıktı. Öğretmenleri ödev kâğıtlarına baktıklarında, başlarını sallarlardı. Franz o derste de iyi olmamasına rağmen, onu seven doğabilgisi hocası Profesör Burckhardt zaman zaman, «Kien, yazına biraz şekil vermeyi denesene!» derdi. Tam adamı söylüyor bunu, diye düşündü Franz o zaman, çünkü Burckhardt, tahtaya bir çiçeğin –örneğin çayırteresinin– resmini çizerken zorlanırdı. İkide bir tebeşiri kırılırdı, en sonunda da yere atıp «Schmeil'e bakın, orada var zaten,» diye bağıırırdı.

Schröter tahtaya kalktıktan sonra, Rex öğretmen kürsüsünün arkasına oturmuştu ve herkes, onun kürsünün üstünde açık duran Yunanca gramer kitabını eline alıp okumaya başladığını gördü. Yoksa şu sıralar işledikleri konuya dalmış gibi mi yapıyordu yalnızca? En azından, tahtadaki liseliye, liselinin ona gösterdiği kadar az ilgi gösteriyor gibiydi. Ti-

pik Schröter, diye düşündü Franz ve sınıf birincisinin, hiç acelesiz, önce tahtanın bir köşesini silmesini izledi. Tabii sınıf birincisinin, tahtayı silmekle görevli öğrenci tarafından sadece kuru sünger ya da bezle silinmiş, böylece gerektiği gibi soluk ayak-kabı cilası renginde değil de kirli gri olan bir zemine yazması mümkün değildi. Böylece Schröter, okul hükümdarının varlığına pek aldırmaz etmeyip – başşeyh'in varlığına, diye düşündü Franz, ama Schröter böyle davranabilir tabii– hiç de istifini bozmadan tahtanın yanındaki musluğa gidip süngerini ıslattı, biraz sıktı, sonra da tahtanın sol üst köşesini siyah ve parlak bir hale getirdi, bu zeminin üzerine ξ 'yi, ψ 'yi ve ζ 'yi yazmadan önce orayı bezle kuruladı, yazarken de, harfleri, kendi kendine konuşuyormuş gibi, Kandlbinder'in bunu kendisinden istemesini beklemeden, sırayla «ksi, psi, dsi,» diye sesli okudu.

Hâlâ gramer kitabını incelemekle meşgul olan Rex'in tam tersine, Kandlbinder, Schröter'in işini bitirmesini büyük bir sıkıntı içinde, ikide bir kendi sınıf öğretmenini kürsüsünün arkasına kurulan amirine bakarak beklemişti. Sonunda o da kendini göstermek için bir fırsat bulmuştu.

«Harflerin sonundaki 'i' genelde okunuyor olsa da,» diye başladı sözüne, «bu 'aslında yanlış bir kullanımdır. Bunlar gerçek çift ünsüzlerdir. Yani ks, ps, ds.» Gırtlak, dudak ve diş ünsüzlerini telaffuz edişi kusursuzdu; özellikle de psi'deki p sesini o kadar iyi çıkarabilmişti ki, Franz dersten sonra öğretmenlerinin adını sınıf arkadaşları arasında 'Kandl-p-inder' olarak değiştirmeye karar verdi.

Bu dersten sonra artık hiçbir biçimde şaka yapamayacağından habersizdi henüz.

Başını sınıf öğretmenin kitabından kaldırıp biraz önce cömertlikle, Kandlbinder'in hiç rahatsız olmadan dersini işlemesi için verdiği izni sadece bu iki damaktan gelen kalın ya da daha doğrusu, 'o' nazaliyle geri alarak, «Yo, yo, Doktor Kandlbinder,» dedi Rex. «Eski Yunanlılar'ın Yunanca'larını nasıl telaffuz ettiklerinden hiç de öyle emin olamayız. Bunların hepsi teorik bilgiler, Bizanslılar'ın hipotezleri, muhtemelen hepsi de yanlış... Küçümseyici bir el hareketi yaptı.

Liseliler, sınıf öğretmenlerinin, Rex'e karşı çıkmaya hazırlandığını dikkatle izlediler. Öğretmenlerinin hümanist olarak tanımladığı birtakım adamlar üzerine verdiği can sıkıcı dersleri anımsayarak, Eski Yunanca'nın telaffuzu konusunda bilinmesi gerekenleri bilen biri varsa, odur, diye düşündü Franz. Ama Kandlbinder, bilgisini Rex'e sergilemekten vazgeçti. Ne korkak herif ya, diye düşündü Franz. Kandlbinder'in ağzından çıkan sadece alçak sesle ve dikkatlice söylenen şu iki kelime oldu: «Ama çift ünsüzler...

...fonetik açıdan herhalde açıklığa kavuşturulmuştur,» diye Rex cümleyi bitirdi. «Ben de kabul ediyorum bunu.» Bütün bu, derste çoktan işlenmiş ve özellikle de bir sınıf birincisi için fazlasıyla kolay çift ünsüzler hikâyesini kesip atmadan önce biraz durdu. «Zaten sınıf ses dağılımını çoktan işlemiş bile,» dedi. «Öğrencilerinizin, Paskalya tatilinden altı hafta sonra hâlâ alfabeye uğraşmaları zaten pek de hoş olmazdı, değil mi, Doktor Kandlbinder? –Alfa

ve Omega'yla uğraşmaları yani!» Kısa ve kuru bir gülüşle, yüzündeki ifadeyi hiç değiştirmeden güldü. «Atona ve Enklitika! Çok güzel, çok güzel! Cümle bilgisine bile başlamışsınız, Doktor Kandlbinder, masterla başlamışsınız, gördüğüm kadarıyla, ne de çabuk ilerlemişsiniz, bravo vallahi!»

Rex'in hemen her şeyi anlayıp, şu an Yunanca'da nerelerde olduğumuzu yüzüne söyleyivermesi, bu sıkıcı herif için de epeyce utanç verici olmalı, diye düşündü Franz. Sözleri, övgü dolu da olsalar, bir fırtınanın uzaktan gelen ilk gürlemesini andırmıştı. Ya da en azından Franz'a öyle gelmişti. Artık hiç şüphe kalmamıştı, bu derste hâkimiyeti eline alan Rex'ti. Kandlbinder bundan böyle yalnızca bir figüran olabilirdi; zaten şu an, tahtanın önünde duran Schröter'in yanında bu rolü üstlenmişti.

Schröter ise yarı tahtaya yarı da Rex'e dönmüş, saygılı, sakın bir şekilde ona şimdi sorulacak zor soruları bekliyordu. Werner harika bir çocuk, diye düşündü Franz, hiç inek filan değil, sadece her şeyi becerebilen biri, her şeyi becerebilmesi de onun suçu değil. Franz Kien, Werner Schröter'i diğerlerinin çoğundan daha iyi tanırdı, çünkü sınıflarından lisenin seçmeli keman dersine girenler yalnızca o ve Schröter'di. Haftada iki kez, öğleden sonraları, başka sınıflardan birkaç öğrenciyle birlikte okulun müzik odasında buluşurlardı; şu sıralar üçüncü pozisyonu çalışıyorlardı. Werner'in kemanından çıkan, Franz'inkinden daha tok bir sestti. Belki onun kemanı benimkinden daha iyi, diye düşünürdü Franz. Ama, Werner'in, enstrümanı tüm dikkatini toplayarak omzuyla başı arasına ustaca yerleştirme-

sini izlediğinde, çalıştıkları bir nota sırasının, Werner çalarken kulağı, diğerlerinin çoğunda olduğu kadar tırmalamamasının sadece kemandan kaynaklanıyor olamayacağını anlardı. Schröter ne uzundu, ne de kısa boyluydu; pek iri değil, ama sağlam yapılıydı; yüz hatları belirgindi; düz siyah saçları, yarım küre şeklinde alnının üst kısmını kaplıyordu; kaşları kara ve kalındı; üst tarafı geniş olmakla birlikte aşağıya doğru irileşmeyen burnu, kesin çizgilerle, koyu mavi gözlerin altında, konuşmak için pek kullanmadığı vakur ve düz ağzın üstünde yer alıyordu. Pek konuşmasa da, her an yardım etmeye hazırdı o. Franz'ın bunu ondan istemesine gerek kalmadan yanına gelir ve hiçbir şey söylemeksizin, hiçbir şekilde büyüklük taslamadan, Franz'ın parmağını telin, kemandan doğru sesin çıkmasını sağlayan yerine koyarak arkadaşının ikide bir yanlışı çıkardığı sesi düzeltirdi. Bir kez de Franz'a ait kemanın köprüsünü, bir süre için öncekinden daha güzel ses çıkarmasını sağlayacak şekilde –sıkı, esmer elleriyle, yalnızca bir milimetrenin onda biri kadar– yerinden oynatmıştı. –Aman, şu müzik Franz'ı zaten hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu ilk pozisyonları çalışmak ona müzikten duymayı umduğu hazzı vermemişti. Bir keman sesinin, ona eşlik eden enstrümanlar olmadan bu kadar kuru çıkacağını, aslında bir şeye benzemeyeceğini hiç düşünmemişti. Keşke ben de Karl gibi piyano çalmayı öğrenebilseydim, diye aklından geçirdi Franz. Ama şu son iki yıldır –1927, 1928– hasta babasının artık bir piyano hocası tutacak kadar parası kalmamıştı. Karl durumumuzun iyi olduğu günlere denk gelmiş, di-

ye sık sık düşünürdü Franz kıskançlıkla, bana gelince, para ancak şu keman derslerine yetti, yetti de ne demek, dersler zaten parasız, şu okul onlar için bir kuruş bile almıyor, kemanı da bana Poschenrieder'ler hediye etti, tavanaralarında bir tane varmış işte. Allahım, kemanı sökölürken ne hallere girdiler, alet kutsalmış gibi davrandılar, neymiş, ölen oğulları çalmışmış onu.

Rex, Franz'ı, annesiyle babasının dostları olan, Sophien Sokağı'nda karanlık, nezih bir evde yaşayan ve bazı pazar öğleden sonraları, dışarda hava güzel olsa bile, ziyaretlerine gidilmesi gereken Poschenrieder çiftiyle ilgili anılarından uzaklaştırdı. Franz, Rex'in Schröter'le ilgilenmediğini kaybetti. Tahtada duran ve beyefendi hazretlerinin dileklerini ifade etmesini boyun eğercesine olmamakla birlikte saygılı bir şekilde bekleyen öğrenciye hiç aldırmış etmiyor, derste öğretilen telaffuz kurallarına eleştiriler getirmeye devam ediyordu; bu arada, hâlâ gramer kitabına dalmış bir halde kendi kendiyile konuşuyormuş gibi bir havaya girmişti. «Müzikal vurgu!» Alaycı bir kahkahayı bastırmaya çalışarak kitaptan alıntı yapıyordu. «Vurgulanan hece, vurgulanmayan heceden daha tiz bir sesle telaffuz edilmesiyle ayırt edilir.»

Aniden sınıfa yöneldi. Sağ işaretparmağıyla keskin bir şekilde, hâlâ sol eliyle yukarıda tuttuğu kitabı göstererek, «Sakın burada yazılı olan her şeye inanmayın!» diye bağırdı. «En azından incelemeden inanmayın!» Biraz ara verdikten sonra devam etti: «Eski Yunanlılar zamanında gramofon icat edilmiş olsaydı...

Yine düşüncelere daldı, sonra Kandlbinder'e dönerek saygı dolu bir ses tonuyla: «Sokrates'in sesinin kayıtlı olduğu bir plak –düşünülebilecek en güzel şey olurdu bu herhalde, sizce de öyle değil mi, Doktor Kandlbinder?» dedi.

Lise öğretmeni uygun bir cevap bulamadı, sadece, Rex'in şimdiye dek ortaya attığı herşey karşısında olduğu gibi, itaatkâr bir şekilde başını salladı; herhalde istediği tek şey, Schröter'in bilgilerini sergilemeye devam edebilmektir.

Franz mı yanıliyordu, yoksa Rex gerçekten mi Schröter'e hiç ilgi göstermiyordu? Yalnızca ilgi değil, yakınlık da göstermiyordu –hatta sanki Schröter'den pek hoşlanmamış gibi görünüyor, diye düşündü Franz, neyse, belki de bu benim hüsnükuruntumdur, neden onu sevmesin ki. Ama Schröter'in demin yaptığı gibi, Rex bir an bile dönüp Schröter'e bakmadı. Sadece şu aptalca, sınıf birincisini sergileme gösterisine mi son vermek istiyor, yoksa Schröter'den mi hoşlanmıyor? En azından hoş bir sözü çok görmemeliydi ona! Ancak Rex'in ağzından böyle bir söz çıkmadı. Esmer, sağlam yapılı, saygılı çocuk da, aranarak etrafına bakan Rex'in «Şimdi de bir başka öğrenciyi dinlemek istiyorum, Doktor Kandlbinder!» dediğini duyar duymaz, hâlâ elinde tuttuğu tebeşir parçasını hemen tahtanın kenarına bırakıp tekrar yerine geçti.

Rex'in ses tonu yumuşak değildi artık. Şefkatle sınıflarının birine bakmaya gelen okulun babası –bu halini artık tümüyle bir kenara bırakmıştı; orada yukarıda, kürsünün arkasında, sanki bir gözleği üzerinde bir avcı gibi oturuyordu şimdi; derste tek

başına ava çıkmış, iriyarı, huzursuz edici; av yatağı sahipleri ve keskin nişancıların en şişman türünden biri. Önünde, üç sıra halinde –en arkadakiler boştu– ikişer ikişer, yan yana oturan otuz liseli sinip kaldı. Kendi adının bu derste geçmeyeceğinden nasıl da böyle emin olabildiğini düşünmeden, Kandlbinder beni kaldırmaz nasılsa, diye düşündü Franz. Sınıf öğretmeninin kime işaret ettiğini görmek için döndüğünde, tabii ki Konrad, diye düşündü rahatlayarak. Teker teker bütün parlak öğrencilerini kaldırıyor, sıra bana gelecekmış tehlikesi hiç yok. Franz, Kandlbinder'in «Sen kalk bakayım tah-taya!» demesiyle sağ sıranın en arkasında oturan çocuğun ayağa sıçramasını izledi. Kandlbinder'in bu öğrenciyi adıyla çağırması, Rex'in dikkatini çekmiş midir, diye merak etti.

Bu öğrencinin hızlı, ama istekli olmaksızın ayağa kalkışı bile, gövdesinin üst kısmını yukarıya doğru kaldırarak bu hareketi gülünç hale getirmesi, sınıfın, bir cümbüş yaşayacağını ümit etmesine neden oldu. Bunun için pek fazla beklmeleri de gerekmedi, çünkü yaşına göre fazlaca uzun boylu olan bu çelimsiz çocuk, çarpık omuzlarla, utanmadan ve besbelli eğlenmeye kararlı bir şekilde sıraların arasından tahtanın ve kürsünün bulunduğu sahneye doğru ilerlerken «Memnuniyetle; Bay Doktor Kandlbinder!» dedi.

Onun, sınıf öğretmenine, Rex'i taklit ederek, yeni duyurulmuş ünvanı ve adıyla hitap etmesi, aldığı emre sessizce itaat etmek yerine karşılık vermesi –hem de bunu alaycı bir nezaket gösterisi olarak özenle planlanıp söylenen 'memnuniyetle' sözcü-

güyle yapması- Konrad-Greiff küstahlığının tipik bir örneğiydi. Liseliler sırttılar.

Bir sıfır Konrad önde, diye düşündü Franz. Kandlbinder, Konrad'ı sırf Yunanca'da Werner Schröter'den bile daha iyi olduğu için kaldırmanın cezasını çekiyor işte; Kandlbinder salağın teki; Konrad'ın, Rex sınıfı teftiş ederken susacağını sandı herhalde; ama fena halde yanıldı; Rex, özellikle Rex burada diye ııavalara giriyor yine, tıpkı altı hafta önceki gibi, Kandlbinder onu ilk defa tahtaya kaldırdığında yaptığı gibi. «Greiff» demişti Kandlbinder iyi niyetle, Konrad da ayağa kalkmıştı, ama bugünkü gibi alay ederek değil, öfkeyle sıçrayarak, sonra da soğuk ve küstah bir şekilde Kandlbinder'e «Von Greiff, lütfen!» demişti. Kandlbinder küplere binmişti, yüzü kireç kesilmişti, sonra «Bu ne terbiyesizlik!» deyip dışarı koşmuş ve ancak aradan epey bir süre geçtikten sonra dönmüştü. Bu olaydan sonra da, Konrad'ın sürekli parmak kaldırmış ve Yunanca ödevlerinin hepsinde ya pekiyi ya da pekiyi ile iyi arası bir not almış olmasına rağmen, Kandlbinder'in ona söz hakkı tanıdığı çok ender olmuştu ve Kandlbinder bir daha hiç adıyla seslenmemişti ona. Konrad onun bütün cesaretini yok etmişti; ama neden öyle yapmıştı ki? Bizlerden ona von Greiff dememizi beklemiyor, onun şu 'von'unun bize vız geldiğini biliyor, biz ya Greiff ya da Konrad deriz ona, o da buna hiç itiraz etmez; zaten şimdi de fırsattan istifade Rex'e, sınıf öğretmenine nasıl davranabildiğini göstermesi alçaklık; Kandlbinder'in bunu hesaba katmayıp onu kaldırması da inanılmaz bir şey; çok sevdiği ya da hiç sevmediği

bir öğrenciye sahip olmama ilkesine asıl şimdi sadık kalması gerekirdi, ama o ne yapıyor, önce sınıf birincisini sonra da –Greiff'in kendisinden ona von Greiff demesini istemesinden bu yana bu nefretini bir daha hiç göstermediyse de– kesin olarak nefret ettiği tek öğrencisini kaldırıyor. O gün dışarı çıktıktan sonra Kandlbinder'in ne yaptığını merak ediyorum. Rex'e şikâyetle gidip ona ne yapması gerektiğini mi sormuştu, yoksa kusmak için tuvalete mi gitmişti? Tekrar içeri girdiğinde Konrad hâlâ ayakta duruyordu, Kandlbinder de ona yalnızca «Otur!» demişti; o günden sonra da ona bir daha adıyla seslenmedi. Onu şimdi tahtaya kaldırması ahmaklığın ta kendisi; Konrad'ın bugün ona karşı centilmence davranacağına inandı; ama Konrad'ın buna hiç niyeti yok; o, öğretmeni Rex'in önünde rezil etmekten başka bir şey düşünmüyor. Ama neden? Pis soylu! Şu küstah «Memnuniyetle, Bay Doktor Kandlbinder!» sözleriyle yalnızca öğretmenin kontrolünü yitirmesini, belki de «Greiff, buna nasıl cesaret edersiniz?» diyecek kadar sinirlenmesini amaçlıyordu, bu da ona nihayet yine –üstelik Rex'in önünde– şu «Von Greiff, lütfen!» sözlerini oturtma fırsatını verecekti.

Bütün sınıf, yaklaşan atışmayı müthiş bir sevinçle bekliyordu –bu defa da mutlaka sınıf öğretmenleri kaybedecekti; liseliler, Kandlbinder'in kışkırtılmaya izin vermesini acımasızca izliyorlardı, Kandlbinder ise solgun ve hiçbir şey söylemeden tahtanın önünde duruyordu– ama onlar, Franz'ın bu irilikteki bir adamdan asla beklemediği bir hızla olaya karışan Rex'i hesaba katmamışlardı.

«Haa,» dedi Rex, bu arada ön tarafa varmış olan çocuğu mavi-altın karışımı bir bakışla süzerek, «demek genç baronumuz Greiff bu! Hakkında çok şey duydum, Greiff. Mükemmel bir Yunancacıymışsın. Ancak bir daha tahtaya kaldırıldıktan sonra bir rıza bildirisi sunmaya gerek duyarsan ya da sınıf öğretmenine, görevin olduğu üzere *Profesör* demek yerine *Doktor Kandlbinder* diye hitap etme laubaliliğini gösterirsen, sana hemen bir saat dışarı çıkma cezası veririm. Anladın mı, Greiff?»

Greiff'i tanıyor öyleyse, diye düşündü Franz. Demek Kandlbinder o gün Konrad'la atıştıktan sonra Rex'e koşmuş, Konrad'ı şikâyet etmişti. Hepimizi mi tanıyor yoksa? İşiyse amma da ilgili, eğer hepimizi tanıyorsa, adımızla filan.

Greiff'e ne biçim çıkışmıştı ama! Şu an bütün sınıf Rex'e hayranlık duyuyordu. Rex, Kandlbinder'e uyguladığı yöntemin aynısını uygulamıştı; Kandlbinder'e daha çok saygınlık kazandırmak için onun doktor ünvanına dikkat çektiği gibi, Konrad Greiff'i de önce sosyal sınıfı açısından yüceltti; Konrad'ın, aralarında soyadının önünde sadece bir 'von' taşıyan bir kişi değil de daha yüksek bir ünvana sahip biri, ne de olsa bir baron olduğuna sınıfın dikkatini çekti, ama öğretmenin akademik saygınlığını, «değil mi, Doktor Kandlbinder» gibi sözlerle korumayı sürdürürken –derste nereye kadar geldikleri konusunda onu yanıltmaya kalkmaması için Kandlbinder'i, sesinden hafif bir gök gürlemesiyle uyarması dışında şimdiye dek yapmıştı bunu en azından– öğrenciye, ona baron demesinden hemen sonra iki kez arka arkaya soyluluk sıfatını kullan-

madan, yalnızca soyadıyla seslenmişti. Konrad altı hafta önce sınıf öğretmenine yaptığı gibi Rex'e de haddini bildirmeye cesaret edecek miydi acaba?

Bu tehlikeyi göze almayı istiyor gibiydi. «Ama siz kendiniz...» diye başladı, ancak Rex, sözünü bitirmesine izin vermedi.

Yavaşça olmasa da sesini pek de yükseltmeden, «Peki öyleyse,» dedi Rex hiç istifini bozmadan. «Bir saat dışarı çıkmama cezası. Bugün öğleden sonra, üçten dörde kadar.» Kandlbinder'e döndü. «Öğleden sonranızı mahvetmek zorunda kaldığım için üzgünüm, Doktor Kandlbinder,» diyerek de sınıf öğretmenin, cezalının başında durması gerekeceğini ima etti. «Ama bu tür beyefendilere göz yumulamaz.» Birdenbire bir kahkaha attı. «Bir baron için... Verin ona Tarih ineklesin bugün öğleden sonra,» diye ekledi. «Tarih'i Yunanca'sından çok daha kötü zaten.» Başını salladı. «Tarih'le doğru düzgün ilgilenmek istememesi, soyluluğuyla bu kadar övünen biri için ne garip aslında.»

Konrad hakkında her şeyi biliyor, diye düşündü Franz, onun diğer derslerdeki durumundan da haberi var. Franz önde geçen sahneyi izliyordu, sınıfta, kendisinin Greiff'i iyice tanımasının yol açtığı şaşkınlıktan besbelli zevk alan Rex'i ve artık lâubalilik taslamayan Greiff'i. Greiff'in yüzü kızarmıştı. Şu bir saat dışarı çıkmama cezasını beklemiyordu, diye düşündü Franz.

Rex yine doğrudan cezalıyla ilgilenmeye başladı. Sakin bir şekilde –ancak Franz'a göre aynı zamanda da sinsice– ona akıl veriyordu. «Benim de sınıf öğretmenimize Doktor Kandlbinder diye hitap ettiğimi

söyleyecektin, Greiff.» –Yine adını 'von'suz kullanmıştı.– «Belki de sözünü bitirmene izin vermeliydim, bana, gerektiği gibi 'Ama siz kendiniz, Müdür Bey' demen için, çünkü ben senin için yalnızca 'siz'le hitap edebileceğin biri değil, hâlâ lise müdürünüm, bunu aklından çıkarma. Maalesef Almanya'da artık bir ordumuzun olmasına izin vermiyorlar; yoksa cevap verirken, 'evet' değil de 'başüstüne komutanım' dendiğini öğrenirdin. Ah, askerde sana disiplin nedir bir güzel öğretirlerdi.»

Mantıksız, diye düşündü Franz, sadece İngilizler'in ve Fransızlar'ın izin verdiği şu yüz bin askerlik Reichswehr değil de gerçek bir ordumuz olsaydı bile, ancak okulu bitirdikten sonra bir komutana sadece 'evet' değil de 'başüstüne komutanım' dendiğini öğrenebilecektik, ne de olsa daha on dört yaşındayız. Franz da, babası geçen savaşa subay olarak katıldığı için, bir orduya sahip olmalarını istese de, askeriyede Rex'in ses tonuyla ima ettiği türden bir yaşam sürme düşüncesi ona pek cazip gelmedi. Acaba Rex de üç kez yaralanan babam gibi cephe savaştı mı, diye merak etti. Bunu pek sanmıyordu; Rex hiç cephe askerine benzemiyordu, hatta herhangi bir zaman yaralanmış birine bile benzemiyordu.

Rex bütün sınıfa seslenerek, «Umarım hepiniz askere gitmek zorunda kalırsınız,» diye sürdürdü sözlerini. «Umarım Reich yakında tekrar eski gücüne kavuşur.» Ancak kendi askerliğiyle ilgili anıların hemen ardından yine Konrad Greiff'e döndü.

«Ama bana gerektiği gibi ünvanımla hitap etmiş olsaydın bile,» dedi Rex, «sana, sınıf öğretmenine

benim gibi hitap etme izni vermezdim.» –Bütün bu koşullu cümleler onu yormuş muydu acaba?– «Hocana adıyla, Kandlbinder olarak hitap etmen çok büyük bir saygısızlıktı. Cık, cık, cık!» diye eklerken sesindeki ilgisizlik biraz daha artmıştı. «Sadece bunun için bile bir saat dışarı çıkmama cezasını hak etmiştin zaten.»

Rex, Konrad'ın gafı hakkında sözcükleri biraz fazlaca seçerek ve çok uzun bir zaman konuşmuştu; öğrenciyi nasıl bir hale getirdiğini görmezlikten gelmeye kesin kararlı görünüyordu. Konrad'ın ensesi bile kızarmış, diye düşündü Franz. Şu cık-cık-cık sesleri de, bundan sonra söylenecek bir şey kalmadı der gibi çıkmıştı ağzından; Greiff meselesi bu seslerden sonra umutsuz bulunmuş ve kapanmıştı. Hâlâ gevezelik etmesi aslında çok gereksiz, diye düşündü Franz. Ama Rex susmadı, «Quod licet Jovi, non licet bovi*, Latince dersinde öğrendiğin gibi!» demeden edemedi. Uzata uzata, hatta büyük bir rahatlıkla söylemişti bu sözleri, sanki akıl vermek için sonsuza dek vakti varmış gibi. Hâlâ anlamıyor mu, diye düşündü Franz, Konrad'ı deli gibi kızdırdığını. Herkes, soğukkanlı alaycılığı son zeresine kadar yok edilen sınıf arkadaşına bakıyordu; bacaklarını açmış orada duruyordu; öğrenciler, ellerinin sırtında kenetlenip kasıldığını gördüler. Ve sonra olan oldu.

«Ben sığır kategorisine girmiyorum,» diye patladı Konrad. «Siz de Jüpiter değilsiniz. Benim gözümde değilsiniz! Ben Baron von Greiff'im, sizse

* Jüpiter'in yaptığını sığırların yapmasına izin yoktur. —ç. n.

benim için bir Bay Himmler'den başka bir şey değilsiniz!»

Öğrenciler bu kadarını beklememişti. Zaten renksiz olan sınıfın içinde artık hareketsizliğin ve ölüm sessizliğinin solgun havası esiyordu; dışarıda okul bahçesinde duran kestanenin saçtığı ilkyaz ışığı bile artık pencerenin camlarında kırılıp içeri giremiyordu. Öğrencileri, onları saran bu gerginlikten artık ancak Rex'in beklenen patlaması kurtarabilirdi; nefes almadan, onun soğukkanlılığını nasıl yitireceğini görmeyi bekliyorlardı.

Hayal kırıklığına uğratıldılar. Rex iradesine hâkim oldu, hiddetlenmedi –müthiş ya, nasıl kendine hâkim oluyor, diye düşündü Franz– seyrek kır saçların bir kasket gibi sardığı kocaman başını eşi görülmez bir soğukkanlılıkla salladı; sağlıklı ve yaşına rağmen hâlâ gergin olan yüzünün rengi bile değişmedi; yalnızca Yunanca gramer kitabını sonunda elinden bırakmasıyla –sessizce, pusuda gibi, kararlı bir şekilde– Konrad'ın bu kişisel hakaretine, görülmemiş küstahlığına göz yummayacağını gösteriyordu –Bavyera Krâliyet ailesinin adını taşıyan bu lisenin geçmişinde hiç böyle bir olay görülmemiştir.

Ama önce, okul müdürü olarak ders vermek zorunda olmamasına rağmen zevk için lise son sınıf Tarih dersine giren uzman, bilgin havasına girmekle yetindi.

«Senin şu soyluluğun var ya,» diye söze başladı, «hiç de öyle düşündüğün kadar köklü değil, Greiff,» «Greiff,» dedi tekrar, üstünlük taslayan nesnel bir ses tonuyla konuşmayı da gerçekten başararak, «bu aslında sadece çok sayıda şövalyenin kendileri-

ne taktıkları bir ad. Şu efsanevi yırtıcı kuşa dayanarak, Greif, Grif, Grip diye adlandıırırlardı kendilerini bu beyefendiler; çoğu aslen sadece herhangi bir derebeyinin, köylerinden birinin başına gözcü olarak getirdiği, adı sanı olmayan, köylülere zulmeden kişilerdi. Şu Greif'lerin sonraki nesilleri haydut şövalye oldu; Bir de geldikleri yöreye göre adlar taktilar kendilerine. Greif von şurası. Sizler, Unterfranken"li Greiff'ler, buna bile yetişemediniz.»

Sadece 'bu beyefendiler' ifadesinde sesi bir an için nesnelliğini yitirmiş, şeytanca çıkmıştı; ama iğrenç açıklamalarına ancak, Konrad'ın atalarının aslında adı sanı belli olmadığı iddiasıyla bir son vermiş, Konrad Greiff ona, kendisi için 'bir Bay Himmeler'den başka bir şey' olmadığını söylediği için ondan öç almaya başlamıştı. Bunu yaparken bile hiç istifini bozmamaya çalışıyordu. Ne numaracı ya, diye düşündü Franz birdenbire nefretle, Rex'in sorusunu duyduğunda: «Bunu bana tüm ayrıntılarıyla kimin anlattığını biliyor musun, Greiff? Senin peder bey! Birkaç defa onunla sohbet etme şerefine nail oldum. Çok sağlıklı görüşleri olan bir adam o, soylu ünvanıyla hiçbir şekilde övünmeyen biri.»

Konrad'a iğrenç bir sevimlilikle bir şamar attı, diye düşündü Franz. Demek böyle bir şey olabiliyor, bir kişi başkasına iğrenç bir sevimlilikle bir şamar atabiliyor. Hugo da kendisi gibi buna kızdı mı diye merak ettiği için, hemen Hugo Aletter'e baktı; ama onun solgun yüzünden hiçbir şey anlaşılmıyordu; o sadece, nefes bile almadan, ön tarafta öğretmen kürsüsünün yanında gelişen olayları izliyordu. Konrad'ın kendisi bile böyle bir şamarı fark

etmemiş gibiydi; etmiş olsa da, darbeyi küçük bir gövde hareketiyle üzerinden silkip attı; öfkesi de geçmiş gibiydi; sırtında kasılmış elleri de dili de çözüldü yine.

«Babam hep mütevazı görünmeye bakar,» diye Rex'i soğuk ve alaycı bir şekilde aydınlattı. «Bunu çok iyi becerir. Ama aslında... Cümlelerin sonunu getirmedi, devam ettiğinde sadece omuzlarını silktiler.

«İki şatomuz, üç yüz dönümlük tarlalarımız ve üç yüz dönümlük orman arazimiz var bizim.»

«Babanın sınıfından, üç bin dönümlük topraklara sahip olanları tanıyorum,» diye karşılık verdi Rex. Hazırcevap görünmek istedi, ama başaramadı; kızgınlığını saklayamıyordu artık. Konrad'ın ne dediğine değil, onun birşeyler demeye cesaret ettiğine kızıyor, diye düşündü Franz. Çünkü bizim okulda bir öğrencinin öğretmenine –hem de Rex'e!– karşı çıkması, yalnızca karşı çıkmakla kalmayıp, öğretmeniyle sıradan biriyle konuşuyormuş havasına girebilmesi mümkün değildir. Konrad bunu çok iyi becerdi ya! Rex'in, şatolar, tarlalar ve ormanlarla ilgili bu utanmazca gösteriş merakını tek bir el hareketiyle silip atması gerekirdi, ama o Konrad'la bir tartışmaya girmişti; şimdi de işin içinden bir türlü çıkamıyordu.

«Sizin şatolar pek eski değil.» Bu oyunu kaybettiğini belki de anlamış olan Rex lafı uzattıkça uzatıyordu. Bunun pek yetersiz olduğunu ifade eden bir ses tonuyla, «On altıncı yüzyıldan,» dedi. Kendi üstünlüğüyle övünecek derecede bu işe kaptırdı kendini. «Biz Himmler'ler çok daha eskilere dayanırız.» Sağ işaretparmağını havaya kaldırdı. «Obernhein

bölgesinin çok eski bir zadeğân sınıfındanız; bu kanıtlanabilir. Basel'de de Mainz'te de birer Himmler-evi var. Basel'deki 1297 yılından kalma!»

«Tebrik ederim!» dedi Konrad.

Büyük bir ihtimalle o da diğerleri gibi şu *Şehir Zadeğân Sınıfı*'nın ne olduğunu bilmiyordu. Onlara şimdiye kadar verilen Tarih derslerinde böyle bir sözcük hiç geçmemişti. Tarih derslerinde Franz'ın canı sıkılırdı; onlara öğretilenlere göre milletlerin ya da büyük adamların kaderlerini belirlemiş olan savaşların tarihlerini ezberlemeyi hiç sevmezdi. *Şehir Zadeğân Sınıfı* –bu, Rex'in ifade şekline bakılırsa, çok yüksek bir sıfat olmalıydı, *Soyluluk* gibi bir şey. Şu Konrad von Greiff de bunu kabul edemezdi tabii; soylulukla yarışacak hiçbir şey yoktu onun için; ama gene de, Rex'le bilmediği bir kelime hakkında tartışamazdı. Artık ona her şey viz geliyor zaten, diye düşündü Franz, çünkü Rex'e ettiği hakareti geri alamayacağını çok iyi biliyor; Rex'e adıyla hitap etmekle zaten okul kurallarının en önemlisini çiğnedi. Öğretmenlerin adları yoktu, ünvanları vardı sadece; sınıf öğretmeniyle öğrencileri arasındaki ilişkide bir 'Bay Kandlbinder' söz konusu olamazdı, yalnızca bir 'Profesör' vardı. Konrad da Rex'e sadece adıyla hitap etmekle kalmayıp onun kendisi için bu isimden *başka hiçbir şey* olmadığını üstüne basa basa belirtmişti. Asla affedilemeyecek kadar büyük bir hakaretti bu. Konrad artık hiçbir şeyi takmıyor, sonuca da aldırıyor, sadece bu işi nereye kadar götürebileceğini deniyor. Kandlbinder'in gözünden düşmüştü zaten, şimdi de Rex'in gözünden düştü, hem de kesinlikle. Aslında Rex'i *Şehir Zadeğân Sınıfı*

*fi'*ndan olduğu için dehşet bir küstahlıkla tebrik etmekle hiçbir tehlikeye girmiyor artık.

«Tebrik ederim!» Bu kadarı da fazlaydı artık! Bu, bardağı taşıran son damla olmalıydı.

Bütün bu sahne boyunca kara tahtanın önünde bir hayalet gibi duran sınıf öğretmeni nihayet kımıldadı; söze karışmak, yüksek amirine destek olmak, belki de «Bu ne terbiyesizlik!» gibi birşeyler haykırmak istedi; ama bu defa da, öç almaktan başka çaresi kalmayan Rex önce davrandı. Şu 'Tebrik ederim!' sözünü asla yanına bırakmaz, diye düşündü Franz. Sonra bir kez daha Rex'e hayranlık duydu, çünkü Rex patlamadı; sakın kalıp öfkesini belli etmedi.

«Neyse,» dedi Rex, umursamaz, neredeyse yorgun bir ses tonuyla, «demek bütün her şey nafile!» Sonra da, Konrad Greiff'in onu 'bir Bay Himmeler'den başka bir şey olmayan biri' diye tanımladığından beri zaten kesin olan kararını bildirdi.

«Babana yazıp seni okuldan almasını isteyeceğim,» dedi. «Onu tanıdığım kadarıyla bundan pek hoşlanmayacaktır. Ama benim okulumda senin gibi bir serseriye yer olmadığını da anlayacaktır.»

Onun okuluymuş, diye düşündü Franz. Sanki onun malıymış gibi! Diğerlerinden hiçbir farkı olmayan bir okul işte. Ama o *kendi* okulundan, istediği gibi davranabildiği *kendi* 4B sınıfından söz ediyor.

Demek Konrad *mükemmel bir Yunancacı* olmasına rağmen disiplin cezasıyla okuldan uzaklaştırılmıştı, çünkü aynı zamanda da Rex'in baş edemeyeceği kadar utanmaz bir herifti. Sınıf, bir öğrencinin

uzaklaştırıldığını hiç görmemişti daha. *Uzaklaştırılma* kelimesi, sadece, asla uygulanmayacak kadar ağır bir cezanın karanlık tehdidiydi onlar için.

Konrad'ın sırtı hâlâ sınıfa dönük olduğu için, Franz, kovulmasının onda nasıl bir etki yarattığını göremedi. Ama besbellî hiç etkilememişti ki, bir an bile dili tutulmadı, hiç tereddüt etmeden, neredeyse neşeli bir sesle «o zaman bugün öğleden sonraki cezamı da çekmem gerekmiyor artık, değil mi Müdür Bey,» diye sordu.

Bununla müdürün sabrını nihayet taşırmayı başardı –gerçek sabrını mı yoksa takındığı sabırlı tavır mı, diye merak etti Franz. Müdür kürsünün arkasından doğrulup öğrenciye çıktı: «Otur yerine, Greiff! Okul yönetiminin seninle ilgili kararlarını bekleyeceksin. O zamana kadar da okulun kurallarına uymak mecburiyetindesin.»

Öğrenciler, Konrad'ın kısa bir tereddütten sonra omuzlarını silkerek bu emre uyuşunu izlediler. 'Akıllı başında olan, kuru kavgaya düşmez' demek istiyormuş gibiydi. Franz, aslında boyun eğmesi hiç gerekmezdi, diye geçirdi aklından. Zaten atıldı. Kitaplarını, defterlerini toplayıp gidebilirdi. Ama Konrad sadece dönüp yerine oturdu; dudaklarında beliren çarpık gülümsemeyse, bu düellodan galip çıkmasına rağmen kendini tam anlamıyla galip gibi hissetmediğini açığa vuruyordu.

Rex bir daha oturmadı. Kürsünün arkasındaki yüksek yerini terk edip sınıf öğretmeninin yanında durdu biraz. İkisi fısıldaşarak konuşuyordu. Kesin Konrad hakkındadır, diye düşündü Franz. Rex, Kandlbinder'e Konrad okulda kaldığı sürece ona

nasıl davranması gerektiği konusunda talimatlar veriyor. Sınıf, etraftaki gergin hava yumuşadığı için, hareketlenmeye başladı yine; Rex de buna bir şey demedi. Ancak sıra aralarında gezinmeye başladığında –ince bir kumaştan olan açık gri takım elbise giymiş iriyarı bir adam– hemen bütün sesler kesildi. Takımın ceketi ilikli değildi; beyaz gömleğin altından göbeği kabarıyordu; kusursuzca bağlanmış mavi kravatı hâlâ parlıyordu; altın rengi ince çerçevesi gözlüğün ardından mavi gözler yine sevimli bir ifadeyle, hatta şefkatle bakıyordu; okulun bahçe-sindeki atkestanesi, güzel bir Mayıs gününün ışığını sınıfın kapalı pencerelerinden içeri süzüyordu; Münih ışıldıyordu; Rex ışıldıyordu; ama gene de herkes Franz'ın düşündüğünü düşünüyordu: Şimdi yeni bir kurban seçecek. Tüh, öğrencileri seçmeyi artık Kandlbinder'e bırakmayacak, diye düşündü Franz. Artık piyango bana da vurabilir. Yaşlı Himmler'in tam da onu bulup Yunanca'dan sınamak için tahtaya kaldırması düşüncesi Franz'ı ür-küttü.

Bir süredir Franz artık *Rex* değil de *Yaşlı Himmler* diye düşünüyordu, çünkü Konrad Greiff bu kodamanın adını söyler söylemez –bir köpeğin *Köpek* değil de *Hektor* ya da *Buzi* diye çağrıldığı gibi– babasının onu, liseye başlarken okul müdürüyle ilgili olarak uyardığını anımsamıştı.

«Wittelsbach'ın müdürü yaşlı Himmler,» demişti babası. «Ondan uzak dur! Alt sınıflarda daha pek bir işin olmayacak onunla, ama olursa da, sakın gözüne batma! O adam tehlikeli! «

Bu sözlerin üzerinden üç yıl kadar geçmişti ar-

tık; bu arada müdürün ünvanı, adını unutturmuştu. Rex, bütün okul için Rex'ti işte, başka bir şey de değil –görünüşe göre sadece Konrad Greiff için 'bir Bay Himmler'den başka bir şey değildi. Ayrıca babası ona, bu adamı neden tehlikeli bulduğunu açıklamamıştı. Franz, babasının ona *yaşlı Himmler* demesine şaşırmıştı; halbuki Rex, babasından olsa olsa iki-üç yaş büyüktü! Bunu sormasına gerek kalmadan bir cevap almıştı bile; babasının, müdürün oğlu olan bir *genç Himmler*'den söz ederek yaptığı bir karşılaştırma sayesinde.

« Genç Himmler harika biri,» diye anlatmıştı babası. « Olağanüstü bir delikanlı, bir Hitler taraftarı, ama dar görüşlü değil, biz Ludendorffçular'a da katılıyor hep, Reichskriegsflagge'ye de geliyor. Bizim oraya takılan genç arkadaşlardan en zeki ve en güvenilir olanı odur. Sakindir, ama sarsılmaz bir kararlılığı vardır. 1900 doğumlu olduğu için cepheye gidememiş, ama eminim, siperde çok iyi işe yarardı; öyle birinin bölüğümde olmasını isterdim. Babasıyla araları iyice açık; yaşlı Himmler, Bavyera Halk Partili çünkü, kanı bile siyah akıyor. Kendini milliyetçi sanıyor, ama savaşa cephe gerisinden katılmış; ayrıca antisemit bile değil. Yahudiler'le görüşmeyi sakıncalı bulmuyor. Bir düşünsene, Yahudiler'le! Bunun için de oğlu, babasıyla ilişkilerini koparmış. Genç Himmler Yahudi, Cizvit ve Farmasonlar'la asla aynı masaya oturmaz.»

«Yaşlı Himmler kariyer yapmış biri,» diye ekledi. «Hayatın boyunca kariyer yapanlardan sakın, oğlum!» dedi büyük bir ciddiyetle. «Yaşlı Himmler, her pazar kudas için Kaufinger Caddesi'ndeki Mic-

haelis Kilisesi'ne gider. Orada Münih'in bütün üst tabakasını bulabilirsin.»

Bu bilgileri dinlerken, nereden biliyor bunları, diye Franz kendi kendine sormuştu. Babam Protestan; bildiğim kadarıyla da Katolik bir ayine hiç katılmamış. Kien'ler Protestan bir aileydi; anneleri bir Protestanla evlendiği ve çocukları –babalarının isteği üzerine– Protestan olarak vaftiz edildiği için Katolik kilisesinden çıkarılmıştı. Yaşlı Franz Kien – Franz babasının adıyla vaftiz edilmişti– sadece Ludendorff taraftarı ve antisemit değil, aynı zamanda da koyu bir Lutherci'ydi. Vaftizi pekiştirme törenimden önce beni her pazar Hazreti İsa Kilisesi'ndeki çocuk ayinlerine yollardı, diye anımsadı Franz.

O zamanlar, üç yıl önce, babası oğullarına, âdeta taptığı General Ludendorff'un öğretilerini anlatırken canlı ve hararetli konuşurdu; siyah saçların altındaki ateşli, genelde kızarık yüzüne uygun, metalik, hiçbir itiraz kabul etmeyen bir sesle, dinlerken Franz'ı her defasında etkileyen bir sesle –o zamanlar şüphelenmeye, itiraz etmeye başlamamıştı henüz. Şimdi, aradan üç yıl geçtikten sonra, bu ses gücünü yitirmişti. Babası genelde çok bitkin bir haldeydi; hastalığı onu değiştirmişti; çoğu zaman yataktan çıkmıyordu; işleri yürümüyordu. Münih'te ikide bir her türlü nedenlerden ötürü kutlanan şu milliyetçi–askeri törenlerde birine giderken artık yüzbaşı üniformasını giymiyordu. Hâlâ dik duruşluydu, ama sivil olarak gidiyordu. Sadece orta sınıf takım elbisesinin iligindeki madalyalı rozet onun savaşta ağır yaralanmış olduğunu ve ona en yüksek

demirhaç nişanının verildiğini gösterirdi.

Rex sıraların arasında öylesine gezinirken, herhangi bir zaman bir yaralı nişanı almış birine benzemiyordu. Sağlıklı görünüyor, diye düşündü Franz, şişman ve sağlıklı; o neşeli şişmanlardan değil ama. Görünüşe bakılırsa babam gibi acı çekmiyor. Halbuki, yaşça benim iki katım olan ve politika yapmaya bile başlamış bir oğlu varsa, düşündüğüm gibi babamdan sadece iki-üç yaş değil de en azından on yaş daha büyük olmalı; altmıştır herhalde. Her neyse, yaşlı Himinler hâlâ iyi görünüyor. Yüzünün kırışıklığı, yüzlerce minik kırışıklarla kaplı olduğu sadece yakından bakıldığında anlaşılıyor. Ama cildi gene de pürüzsüz görünüyor; hafif kızarık, düz beyaz saçların altında açık kırmızı et renginde. Her şeyi açık renk zaten; pürüzsüz, iğrenç bir şekilde sevimli ve gömleği gibi tertemiz; ama gene de sevmiyorum onu işte. Matematik'ten yine zayıf aldığım için bağırıp çağırdığımda bile, artık eskisi gibi gururlu görünmeyen babamı tercih ederim; halbuki Matematik'imın kötü olması benim suçum değil ki. Solgun, sıkıcı Kandlbinder bile bu huzursuz edici kodamandan daha iyi bence. Üstüne para verseler bu herifin oğlu olmak istemezdim. Oğlunun onunla bozuşmasını, çekip gitmesini çok iyi anlıyorum; hep böyle nutuklar dinlemek zorunda kaldıysa eğer, şu Sokrates'le ilgili olan gibi –Sokrates'in sesinin kayıtlı olduğu bir plak düşünülebilecek en güzel şeymiş. Peki Sokrates'in zehiri nasıl mideye indirdiğini –bunu da dinleyebilir miydi acaba yaşlı Himmler? Franz, onun bunu yapabileceğine inanıyordu. Ya da çarmıha ge-

rilmiş Hazreti İsa'nın son sözleri –Franz gittikçe kendini hayallere kaptırıyordu– bu tam, babasının iddiasına göre kanı bile siyah akan Müdür Bey'in gramofonda sürekli dinleyebileceği bir plak olurdu; tabii eğer o zamanlar Zeytin Dağı'nda şu «Baba, Baba, beni niye terk ettin?» sözleri kaydedilebilmiş olsaydı.

Öte yandan Rex, işaretparmağıyla kesin bir şekilde Yunanca gramer kitabını gösterip «Sakın burada yazılı her şeye inanmayın!» diyebilen bir adamdı. Sokrates'e saygı göstermek ve gramerden şüphelenmek –bunları nasıl bağdaştırabiliyordu ki? Ya onun kafa yapısı diğer öğretmenlerinkinden, mesela Kandlbinder'inkinden daha farklıydı, ya da adam biraz kaçıktı işte.

Rex şimdi iç tarafında Franz'ın oturduğu koridor boyunca yürüyüp onun yanında durdu. Franz başını kaldırmaya cesaret edemedi, önüne baktı; sadece yanındaki beyaz gömlekli göbeği fark etti, bir de, birkaç kahverengi benek üzerinde hafifçe parlayan beyaz –yoksa sarı mıydı?– tüyle kaplı bir eli. Rex'in sağ elindeki yüzükparmağında geniş bir alyans vardı. Franz bütün bu gözlemleri, sadece, Rex'in çalılar arasında çıtırtı duyan bir avcı gibi onun yanına gelip durmasına rağmen, gene de onu hedef seçmemiş olabileceği gibi cılız bir umutla yapıyordu.

Franz'ın hareket etmeden, Rex'in yüzüne bakmayarak ettiği dua, ~~g~~çekten de bir işe yaramıştı sanki; çünkü Rex Franz'a değil de yanındaki Hugo Aletter'e seslendi; ama onu tahtaya kaldırmak için değil, sadece altın alyansın parladığı eliyle Franz'ın yüzünün önünden Hugo'ya işaret etmek için.

«Derhal o işareti çıkar yakandan!» dedi sert bir sesle. Hugo birkaç hafta önce yaldızlı tenekeden bir gamalı haç kesmişti; güzel olmuştu; onu gururla ceketinin yakasında taşıyordu. Özel bir anlamı yoktu onun için zaten, Franz biliyordu bunu. Sadece bu işaret hoşuna gittiği için, bir de neredeyse tüm lise-lilerin anne babaları gibi Alman milliyetçisi olan anne babasının bunda bir sakınca görmedikleri için takıyordu Hugo onu. Tabii Hitlerciler'in emayeden yapılmış yuvarlak bir şey olan gerçek parti rozetini bir yerlerden bulmuş olsaydı, onu elinden alırlardı. O zaman Hugo biraz fazla ileri gitmiş olurdu; hem yaşına da yakışmazdı bu. Ama böyle küçük bir el işine diyecekleri yoktu; sadece bir simgeydi bu, bir çocuk oyuncağı.

Franz –Rex onunla ilgilenmediği için rahatlayarak– Hugo'ya baktı; arkadaşının solgun ve sivilceli yüzünün kızardığını ve gamalı haçı canla başla çıkarmaya çalıştığını, sonra da onu ceketinin cebine soktuğunu gördü.

Rex elini indirdi. Tahtanın önündeki yerinden bir türlü ayrılamıyor gibi görünen sınıf öğretmenine döndü. Oraya yapışmış sanki, diye düşündü Franz.

«Okulumda politik işaretler görmek istemediğimi pekâlâ biliyorsunuz, Bay Kandlbinder,» dedi Rex.

Bütün o yapmacık nezaket gösterilerini bir kenara bırakmıştı; öğretmene artık 'Doktor Kandlbinder' diye hitap etmiyordu.

«Öğrencilere bunu sürekli hatırlattım,» diye cevap verdi Kandlbinder.

«Cık, cık, cık!» Nihayet Rex yine şu ünlü, bu konuyla ilgili hiçbir itiraz kabul etmediğini gösteren ve bir kırbacın şaklamasını hatırlatan sesleri çıkarma fırsatı bulmuştu. «O zaman bunu ilan tahtasına bir defa daha asacağım. Nedense her şeyi sürekli tekrarlamak lâzım!» Şimdi yine öğrencilerin hepsine seslenerek, «Politik işaretler yasak!» diye bağırdı. «En iyisi hiç işaret takmamak! Bunu aklınızdan çıkarmayın!»

Bu sözler inandırıcıydı. Politik işaretlerin ve genelde işaretlerin takılmasını yasaklarken, sadece Hugo'nun gamalı haçından söz etmiyordu. Tabii gamalı haça özellikle sinirleniyordur, diye düşündü Franz. Oğluyla onun yüzünden bozuştüğünü sanıyordu çünkü; babamın dediğine göre de müthiş bozuşmuşlar. Yaşlı Himmler'le genci artık birbirleriyle hiç görüşmüyorlarmış. Ama Franz, Rex'in oğlunun sadece Hitlerciler'e katılmak için evden kaçtığına inanamıyordu. Belki de peder beyi, onu evden kaçırarak kadar sinirine dokunduğu için Hitlerci olmuştu.

Ama tam o sırada Rex, işaret takmaya karşı aldığı önlemine, acayip iyi oturan bir gerekçe sundu.

«Buna anlayış gösterirsem,» dedi ve bir kez daha Hugo'nun şimdi boş olan ceket yakasını gösterdi. «O zaman bir gün biri Sovyet yıldızıyla okula gelse de bir şey yapamam.» Sonra da «neyse canım, öyle biri zaten hemen okuldan atılırdı,» diye ekledi.

Tabii canım, diye düşündü Franz. Bir Sovyet yıldızı karşısında Rex sadece «Çıkar şunu!» demekle yetinemezdi ya. O zaman ağırlığını koyması gerekirdi. Zaten Franz, sınıfta, hatta bütün okulda Bol-

şevik olabilecek tek bir öğrenci ya da öğretmen tanııyordu. Bu mümkün değildi. Rex böyle bir şeyi nasıl düşünebilirdi ki! Ama o zaten olur olmaz her şeyi düşünüyordu.

Öğrenciler arasında bir sürü Hitlerci yanında birkaç Yahudi de vardı; 4B'deki Bernstein Schorsch gibi. Bernstein Schorsch çok iyi bir çocuktur. Kışın onlarla kayak kaymaya gelirdi. Onlara harika bir teknik öğretmişti, kayakların altına deri yapıştırması; bu da dağa tırmanışlarını kolaylaştırmıştı. Müt-hiş dik ve dar olan Brauneck inişinden aşağı bir kayışı vardı –dehşet iyiydi ya. Bernstein Schorsch'un Yahudi olduğu hiç anlaşılmıyordu. Ayrıca anne babası da diğer anne babaların çoğu gibi Alman milliyetçisiydi. Franz bunu bir kez babasına anlatmıştı; o da «Öyle canım, birkaç iyi Yahudi de var. Ama gene de onlardan bile sakın!» demişti. Ancak şu son söyledikleriyle ilgili olarak, Franz babasıyla aynı fikirde değildi. Bu çok saçmaydı. Yaşlı Bernstein da dünya savaşında babası gibi cephede dövüşmüştü; onun da en üstün demirhaç nişanı vardı. Bernstein Schorsch, ikisi inişten sonra ter içinde Langries sokaklarında yürürken, ona eski Bilgeri bağlama şeklinin yararlarını anlattığında, Franz ondan sakınmak için hiçbir neden görmezdi. Genç Himmler, Bernstein Schorsch gibi Yahudile'yle daha sık görüşse, onlarla ilgili yargılarını değiştirir miydi acaba? Franz bunu yapabileceğine inanıyordu; bunu yapmasını diliyordu, çünkü tanımadığı halde genç Himmler'den hoşlanıyordu. Bu babadan, bu eski, yıpranmış ve çizik Sokrates plağından kaçan bir oğulda iş vardı mutlaka. Sadece işte, sanki ona

ikinci bir baba olabilirmiş gibi şu antisemit Hitler Bey'e koşup gitmesi Franz'ın hoşuna, gitmiyordu. Franz, Hitler'in fotoğraflarını görmüştü -ilgisini çekmeyen bir yüzü vardı. Aptal ve vasat görünüyordu. Bu konuda Franz, Hugo Aletter'le Bernstein Schorsch gibilerinin dövüşmelerini engellemek için Wittelsbach Lisesi'nde gamalı haçı yasaklayan yaşlı Himmler'den yanaydı. Tabii o yine de Hugo'ya öyle çıkışmasının asıl nedenini itiraf etmekten kaçınıyordu; çünkü okuldaki, tartışmaya girmek istemediği Hitlerciler'in sayısı epeyce kabarıktı. Kimsenin itiraz edemeyeceği Sovyet yıldızı gerekçesini öne sürmeyi daha uygun bulmuş, böylelikle de, gamalı haçla temizlemesi gereken özel bir hesabı olduğunu gizlemişti.

Ama sonra Franz Kien'in düşünceleri birdenbire durdu; çünkü Rex, biraz önce Hugo Aletter'e işaret etmiş elini Franz'ın omzuna koyup «Evet, Kien, senin Yunanca nasıl bakalım?» diye sordu. Vurgu 'senin' sözcüğündeydi.

Olamaz, diye düşündü Franz. Bu mümkün değildi. Hemen ardından: Oldu işte. Oluyor işte. Rex beni Yunanca'dan sınava alacak. Lanet olsun. Allah belamı versin. Felaket. Bu bir felaket. Bir araba tarafından ezilmek böyle bir şey olmalı. Beklenmedik bir anda sert bir şey çarpıp yere fırlatıyor insanı. «Otur yerine, başka birini kaldırmak istiyorum!» Bu cümle söylenmeyecekti; sadece çığınca bir umuttu bu -Franz, bir öğretmenin seslendiği bir öğrenci ayağa kalkmak zorunda olduğu için ayağa kalktıktan sonra, bir an yanıp sönen bir umut. Franz kalıp sıranın yanında durmuştu, çünkü o da yaşına

göre sıranın arkasında ayakta duramayacak kadar uzun boyluydu. Yunancasının nasıl olduğu sorusuna cevap vermesi gerekmediğini, hatta vermemesi gerektiğini biliyordu. Zaten bir şey söyleyemezdi ki, hiçbir şey. Üzerine bir bulut gibi çöken bu inanılmaz olaydan o kadar sersemlemişti. Gerçekten de bakışları buğulanıyor, bakış açısı daralıyor gibiydi; etrafında oturanların, 'oh çeken' yüz ifadeleriyle ona baktıklarını fark etmiyordu bile.

Yunancasının nasıl olduğu sorusu henüz hoş gelmişti kulağa; Rex sanki Franz'ın eski Yunanca'yla nasıl baş edebildiğini yarı gönülle merak ediyormuş gibi. Ama, «Umarım Yunanca'da, pek şöhret sahibi olmadığın Latince'den daha çok çaba göstermişsindir,» sözlerini eklerken, sesi bir derece daha sert çıkmıştı.

Bununla, sınıfın önünde, Konrad Greiff'inkinden olduğu gibi öğrenci Franz Kien'in de durumundan haberdar olduğunu gösteriyordu. Herhalde bir sınıfa teftişe gelmeden önce bütün öğrencilerin karnelelerine bakıp, yoklayacağı öğrenciyi daha o an seçerdi. Sınıfın, onun hiçbir şeyi tesadüfe bırakmadığını, onlarla bu karşılaşmaya çok iyi hazırlandığını bilmesini istiyordu –hatta amacı onlara bunu bildirmektir.

Franz hâlâ yerinden kımıldamamıştı. Rex'in onu tahtaya kaldırmayıp sadece birkaç sözlü soruyla yetinmesi hâlâ mümkündü. Bir an için sanki mucizevi bir şekilde bu kâbustan kurtulmuş gibi bir hisse kapıldı, çünkü Rex, şeytanca gülümseyerek de olsa, «Franz Kien'i methetmek takdire değer,» dedi.

Franz, Rex'e hayalet görmüş gibi bakakaldı; şaş-

kınlıktan alt dudağı sarktı. Bunu da nereden çıkardı ya, diye düşündü. Benim adımın geçtiği bir cümle görmedik ki. Benimle alay ediyor. Dalgasını geçiyor benimle.

«Şaşırmış görünüyorsun,» dedi Rex. «Lütfen bu cümleyi tahtaya yazar mısın! Tabii Yunancasını. Bunu görmüştünüz; son derste ya da ondan öncekinde... Yarı yarıya sınıf öğretmenine döndü, Kandlbinder de «Geçen salı!» diye atıldı. ...mastar kullanımının en basit örneklerinden biri olarak,» diye devam etti Rex. «Hedef belirten zarf niteliğindeki mastar. Zarf niteliğinde ne demek, biliyor musun?»

Franz sesini çıkarmadı; yanlış bir şey söylemek-tense susmak daha iyi diye düşündü. Rex de aynı fikirdeymiş gibiydi. «Bilmen de gerekmez zaten,» dedi ve ekledi: «Ama o cümleyi bilmek zorundasın. Onu bugüne kadar öğrenmeniz gerekirdi çünkü.»

Franz'a, elini uzatarak, sanki cana yakın bir şekilde davet eder gibi, ama aslında şeytanca ve acımasızca tahtanın yolunu gösteriyordu. Kandlbinder de o an tahtanın önünden çekilince, karanlık, tehdit edici ve Werner Schröter'in sol üst köşesine yazıp Rex'in sınıf birincileriyle pek ilgilenmediği için çabucak yine yerine geçtiğinde silmeyi unuttuğu üç çift ünsüz dışında boş duran zemin ortaya çıktı.

Rex, Franz'ın peşinden öne geldi –ne biçim arkama sokuluyor ya, diye düşündü Franz– ancak, kürsünün arkasına geçmedi. Sadece gramer kitabına uzandı, açık sayfayı inceleyip. Kandlbinder'e okudu: «Hedef belirten zarf niteliğinde sıfatlar! Cık, cık, cık! On dört yaşındaki çocuklar nasıl anlasın bunu!

Peki bunlara ne demeli: Supinum II ya da hedef belirtten yönelme durumu ya da bağlaçlı ardıl yan cümle. Bu da saçmalığın ta kendisi!» Sesi şimdi apaçık alayla yüklüydü. Sınıfa seslenerek sordu: «Aranızdan biri bağlaçlı ardıl yan cümlelerin ne olduğunu biliyor mu?» Kimse parmak kaldırmayınca da tekrar Kandlbinder'e döndü: «Görüyorsunuz! Ben bile bilmiyorum çünkü. Ya da en azından bunun ne anlama geldiğini çıkarmak için iyice bir düşünmem gerekiyor.» Elini kitabın üzerine bastırdı. «Ah, şu gramer kitabı yazarları!» diye gürledi. «Hümanist liselere ders kitabı hazırladıkları için her şeyi terimlerle ifade etmek zorunda olduklarını sanıyorlar.» Durdu, başını salladı. «Artık buna bir çare bulmanın zamanı geldi,» dedi. «Liselilerin de anlayabileceği bir gramer kitabı bulmalıyım. Açık seçik olan bir kitap. Öğretim gereçleri açık seçik olmalı; yoksa lüzumsuz yük olurlar.»

Franz, söylenenleri dinlemiyordu. Sadece, en azından bir defa olsun Rex'e kayıtsız şartsız hak verebileceğini anlayacak kadarını duydu. Ama dikkatini Rex'in ağzından çıkanlara veremiyordu. Sadece, gramer kitabı hakkında kendi kendine yüksek sesle sitemli konuşmalar yapmayı sürdürdükçe onunla ilgilenmemesi Franz'ı rahatlatıyordu.

Bu konuşmalar aniden kesildi. İnce altın çerçevenin ardındaki keskin mavi gözler, o ana kadar bir tebeşir parçasını eline almaktan başka bir şey yapmamış olan Franz'a yöneldi. Sonra Rex tahtaya bakıp yapmacık bir hayretle sordu: «Cümle niye tahtaya yazılmamış? Çoktan yazmışsındır sandım.»

Franz çaresiz bir halde, yarı yarıya Rex'e dönük,

tahtanın önünde duruyor, önüne bakıyordu. Cümleyi zorbela aklına getirmeye çalışıyor, ama Yunan harfleriyle neye benzeyebileceğini bir türlü gözünün önünde canlandıramıyordu. Evet, salı günü buna benzer bir cümleyi görmüştük, diye hatırladı. Ama o günden beri gramer kitabının yüzüne bir daha bakmadım; bu güzel havada öğleden sonraları hep sokaktaydım; geceleri de Karl May okudum, *Vahşi Kürdistan'dan Geçerken*'i.

«Franz Kien'i övmek takdire değer, çünkü yetenekli ve çalışkan bir öğrenci,» dedi Rex besbelli eğlenerek. «'Çünkü'den sonrası bir bağlaçlı ardıl yan cümle, öyle değil mi, Doktor Kandlbinder?»

Franz, kapının yanında duran öğretmeninin yüzünü ekşiterek gülümsediğini göremedi. Sadece Rex'in zafer kazanmış gibi bir edayla ifade ettiği «Görüyorsunuz, bu kadar basit işte!» sözlerinden, Kandlbinder'in amirinin dediklerini onayladığı sonucuna vardı.

«Hadi başlasana!» dedi Rex Franz'a. «Başka işimiz gücümüz de var herhalde! 'Franz Kien' kısmını unut gitsin. Cümleyi gramer kitabındaki gibi yaz: 'Vatanı methetmek takdire değer'.»

Franz'ın bir türlü cümlelerin başını bulamadığını anlayınca ona bir ipucu vermek lütfunda bulundu.

«Estin,» dedi.

Bunu, tabii ki daha önce öğrenmiş olup sadece o an unuttuğunu Rex'e yutturmayı pek de başaramayarak «Ha, evet,» dedi Franz alçak sesle. Ezilip büzülerek söylemişti şu «Ha, vet»i.

Kelimayı tahtaya yazmayı başardı: *εστιν*. Zor bir kelime değildi.

Tebeşiri tuttuğu elini indirdi. Gözlerini tahtaya dikip kendine düşünüyormuş süsü verdi; ama aslında düşünmüyordu. Düşünmenin bir yararı olmayacağını da biliyordu; cümlelerin kalan kısmı aklına gelmeyecekti. Hiçbir zaman. Asla.

«Cümleyi yazmayı beceremiyorsan eğer, en azından sözlü olarak bir dene!» diye emretti Rex.

Bunun cevabı sadece bezgin bir suskunluktu. Rex'in sabrı tükenmişti. «Demek geçen Salı uyuyordun!» dedi. Cümlelerin sözcüklerini, Franz'a ve sınıfa çekiş vuruşlarını andıran bir şekilde sıraladı.

«Estin...axia...häde...hä...chora...epaineisthai.»

Acaba Franz, benliğini saran o şaşkınlık; Yunanca sınavına tahtaya kaldırıldığı için kapıldığı o dehşet karşısında Rex'i dinleyebilmiş miydi ki? En azından 'estin'den sonra 'axia'nın geldiğini aklında tutabilmişti. Werner Schröter'in tahtaya yazıp silmediği çift ünsüzlerden de kopya çekerek bu sözcüğü hatasız yazmayı başardı. Bu çift ünsüzler ona tam zamanında x harfinin yazılışını hatırlatıp, Latin harfini kullanmasına engel oldular.

Keçi melemesini hatırlatan şu hä...hä kelimelelerinde takılıp kaldı. Yunanca'da H harfinin olmadığını hatırlaması biraz fazlaca uzun sürdü; tam aklına geldiğinde de Rex onu «Yunanca'da soluklu ünsüz yok –umarım bunu biliyorsundur!» diye azarladı. Franz, evet der gibi başını salladı. «Ha, demek o zaman 'eta'nın yazılışını bilmiyorsun,» dedi Rex. Tahtaya yaklaştı, bir parça tebeşir alıp $\eta\delta\epsilon$ ve η sözcüklerini yazdı. Bunlar, emin ve iradeli bir kalemin kanıtı olarak Franz'ın çarpuk çurpuk, ace mi $\alpha\chi\iota\alpha$ 'sının yanında duruyordu şimdi.

Haksızlık, diye düşündü Franz. Bana sadece iki saniye daha zaman tanısaydı, 'eta' aklıma gelecekti. Yunan alfabesini epeyce iyi biliyorum. Yoksa hiç çalışmadığım bir cümlemin bu kadarını tahtaya yazabilir miydim. Paskalya tatilinden sonra Yunanca'ya başladığımızda alfabeyi sevmiştim; hoşuma gidiyordu; harfler güzel çünkü; ama sonra sıra gramer ineklemeye gelince içimde birdenbire hiç heves kalmadı.

«Seni aslında yerine geri yollamalıyım,» dedi Rex. «Çünkü hiçbir şeyi çalışmadığın ve bilmediğin bariz zaten. Ama biraz daha devam edelim, Kien. Tembelliğinin ve bilgisizliğinin boyutlarını merak ediyorum çünkü.»

Kelimeleri –en azından şimdiye kadar– hatasız yazdığımı bile saymıyor demek. 'Häde'yle 'hä'leri de doğru yazardım halbuki. Bu keçi melemesinde benden önce davrandı işte. Ama o benim işimi bitirmek istiyor zaten. O da müdür muavini Endres gibi.

Müdür muavini Endres 4B sınıfına Matematik dersine giriyordu. Kısa boylu, iri yarı, olağanüstü geniş omuzlu, yüzü sarı sepili deri renginde bir adamdı. Bir defasında bir deste düzeltilmiş sınav kâğıdı dağıtırken, Franz da her zamanki zayıfı beklerken, bütün sınıfın duyacağı şekilde «Bu sefer Kien zorbela bir orta alabilmiş!» diye bir açıklamada bulunmuştu.

«Bu trajedinin sonunu getirelim artık!» dedi Rex. Sözcüğün başındaki CH sesini gırtlaktan çıkararak «Chora... chora...chora,» diye Franz'ın beynine sokmaya çalıştı.

Franz bu kez de, gereken harfi, CH sesinin karşılığı olan harfi bulmayı başardı.

χωρα diye yazdı.

«Vay canına,» dedi Rex alaylı bir sesle. «Ne başarı ya!» Bu takdir, sanki Franz biraz önce ikiyle ikiyi toplamayı öğrenmiş gibi çıkmıştı ağzından. «Şimdi sadece 'epaineisthai' kaldı,» diye devam etti. «Bunda da zorlanmazsın herhalde.»

Franz tereddütle bu uzun kelimeyi yazmaya koyuldu. Kendisi harfleri yavaş yavaş teker teker tahaya çizerken, Rex'in sınıfa konuşması onu rahatsız ediyordu.

«Epaineisthai,» diye nutuk atmaya başladı Rex. «Gramer kitabının bahsettiği mastar bu işte. 'Memleketi methetmek zahmete değer',» diye cümleyi o an aklına gelen ses yinelemesinden yararlanarak değiştirdi. «Ama bu Almanca'da da aynı zaten. Sizin şu ders kitabınız niye, Yunanlılar gramer konusunda müthiş sivri bir şey yapmış gibi bir hava yaratmış, anlamıyorum.»

«Ama Müdür Bey!» Kandlbinder hiddetlenerek birdenbire yükseltmişti sesini. Sınıf o ana kadar yarı ilgisiz yarı alaylı bir şekilde, öğretmenlerinin, Rex'in dersi sadece izleyeceğine, Kandlbinder'in öğretmenlik hünerlerini göstermesine imkân tanımayacak bir şekilde yönlendirmesine sesini çıkarmadan katlandığına tanık olmuştu –ikinci plana atılmasını kendini savunmadan kabullenmişti. Ama Rex'in gramer kitabıyla ilgili, Kandlbinder'e göre nesnellikten uzak bu eleştirisi, artık bardağı taşıran son damla olmuştu; bunu hazmedemezdi o, bunu hazmetmek mümkün değildi. Bak hele, diye düşün-

dü Franz, Kandlbinder şahlanıyor. Öğretmenin içindeki uzmanın, kişi olarak doğasına aykırı bir davranışta bulunmayı başardığını pürdikkât izledi: Kandlbinder bir amirine karşı geliyordu.

«Ama Müdür Bey,» dedi Kandlbinder, sesi de onun sadece hiddetlenmekle kalmayıp âdeta gücendiğini belli ediyordu. «Dil bilgisi burada, sadece, Almanca'da zarf niteliği taşıyan 'takdire değer'in Yunanca'sını göstermekte. Ayrıca Almanca'da başka seçeneklere başvurmamız mümkün iken, Yunanca'da hedef bildiren, zarf niteliğinde bir sıfatın, fiilin master şeklini gerektirdiğini ifade etmekte.»

Zafer kazanmış gibi bir edayla vurgulamıştı 'mümkün' sözcüğünü, kanıtının şu son ve ona göre en inandırıcı unsurunu.

«Öyle mi?» diye karşılık verdi Rex. Sesi yumuşaktı; hafif şüpheci bir tonla konuşmuştu. Durdu, sonra da sesi adeta yağlı yağlı çıkmaya başladı. «Sevgili meslektaşım, korkarım burası, zarfla zarf niteliği taşıyan arasındaki farkı tartışabileceğimiz bir yer değil. Tartışmamızın konusu bu olacaktı çünkü, değil mi Doktor Kandlbinder?»

Franz söz konusu masterı sonunda yazmış, Rex'e dönmüştü. Rex'den sınıf öğretmenine baktı – Kandlbinder, tartışmayı sürdürsün mü yoksa çenesini mi kapatsın diye kendi kendisiyle mücadele ettiğini belli ederken, Rex kendini galip olarak görüyordu. Franz'ın bu kadar zorlanarak çarpık çurpuk, ama, başkasının kopya vermesiyle de olsa gene de derme çatma tahtaya yazdığı cümledeki 'axia', zarf olarak mı yoksa zarf niteliği taşıyan bir kelime olarak mı kullanılıyordu? Bu Franz'ın umurunda bile

değildi. O, iki öğretmenin arasındaki tartışmanın biraz daha uzamasını diliyordu sadece, mümkünse de bu dersin sonuna kadar, lisenin koridorlarındaki keskin zil sesinin bu kâbus gibi dersi sihirli bir değnek değmiş gibi bitirmesine kadar.

Ama Rex, «Bırakalım şunu artık! Bu zaten ancak Lise 2'nin konusu,» diyerek lise öğretmeniyle girdiği tartışmayı noktaladı.

Tekrar Franz'a döndü; başını sallayarak Franz'ın yazmış olduğu *επεισεσθαι* 'ye baktı; tahtaya yaklaşıp tahtanın kenarındaki, Werner Schröter'in onu kullanmasından hâlâ nemli olan bezi aldı; 'pi' ve 'theta'dan sonra gelen 'e' leri silip yerlerine 'a'lar koydu. Böylece de Franz Kien'in ve yaşlı Himmeler'inkilerin, bu kadar farklı, biri tutarsız ve gevşek, diğeri kesin çizgileriyle kendinden emin iki yazının karışmasıyla, kelime nihayet hatasız bir şekilde tah-tadaydı: *επαισεσθαι*.

«'ai' hecesinden 'ei' hecesine geçerken aralarındaki farkı bariz bir şekilde telaffuz etmiştim,» dedi Rex. «Ama sen dinlemekten de âcizsin, anlaşılan.»

«Sen,» dedi ve şu 'sen' sözcüğünü vurgulama şeklinde, Franz'ı şimdiden sınıfının, arkadaş topluluğunun dışında bırakma amacı yatıyordu besbelli, «sen geçemeyeceksin Lise 2'ye.»

Franz pek belli olmasa da omuzlarını silkti. Birkaç dakikadır terlemiyordu artık, üşüyor gibiydi şimdi. Rex ondan umudu kesmişti demek. Greiff gibi disiplin cezasıyla uzaklaştırılmadım, çünkü böyle bir şeye fırsat verecek bir davranışta bulunmadım, diye düşündü Franz. Greiff gibi dikkatli değilim ki ben; ama gene de umudu kesti benden.

İşin iyi tarafı, bu sınav olayından vazgeçip başka birini tahtaya kaldırması. Zaten sınıfta kalacaksam, beni daha fazla sınaması gerekmez artık.

«Franz Kien'i methetmek zahmete değmez,» dedi Rex.

Aman ne komik diye düşündü Franz, bunu bekliyorduk zaten. Bu cümleyi sadece değiştirip yüzüme vurmak için seçmişti.

Rex bir kez daha tahtaya baktı. «Halbuki isteseydin yapardın,» dedi. «Sadece istemiyorsun işte.»

Franz için bu saptama da yeni bir şey değildi. Düzenli aralıklarla babasından ve tüm öğretmenlerinden duyuyordu bunu. Bıkmış usanmıştı artık bundan. Saçma, diye düşündü, saçmalığın ta kendisi. Diyelim haklılar, o zaman niye hiç kimse benim *neden* istemediğimi sormuyor?

Ben kendim de bilmiyorum ya, diye düşündü.

İşin kötü tarafı, Rex'ten hâlâ kurtulamamasıydı. Franz'ı nihayet bir el hareketiyle öğrencilerin arasına yollayacağına, «Peki, ne olmak istediğini hiç düşündün mü,» diye sordu.

«Yazar,» dedi Franz.

Rex dayandığı kürsüden uzaklaşıp doğruldu; Franz'a bakakaldı.

Böyle ağzı açık kalır işte, diye düşündü Franz. Bunu beklemiyordu. Hiçbir şey söylemeyeceğimi, ağzımı açmadan bön bön bakacağımı sandı. Ama ben ona yazar olmak istediğimi söyledim, çünkü bu bir gerçek. Yazardan başka bir şey olmak istemiyorum.

«Ha?» dedi Rex. Bu basit, neredeyse kaba 'ha', Franz'ın açıklamasından sonra çıkarabildiği ilk ses-

ti. Sınıfta bazı sıralardan yükselen kıkırdamalara benziyordu. Sonra Rex kendini yine toparladı; olaya anlayışla, güzellikle yaklaşımaya karar verdi.

«Peki, bir yazarın nasıl biri olduğunu düşünüyorsun,» diye sordu.

Franz omuzlarını kaldırıp yine indirdi. «Kitap yazan biri,» diye karşılık verdi. Ne aptalca soru, diye düşündü, daha on dört yaşında olduğum için bir yazarın ne olduğunu bilmediğimi sanıyor.

«Peki ne tür kitap yazmak istiyorsun?» dedi Rex, Franz'ın anlamını pek çıkaramadığı bir ses tonuyla. Biraz kaçık bir gençle mi ilgileniyor sadece, yoksa gerçekten cevabımı mı merak ediyor, yani beni ciddiye mi alıyor. Ne müthiş olurdu ya, Rex beni ciddiye alsaydı!

«Daha bilmiyorum,» diye cevap verdi.

Büyüdüğümde bileceğim bunu, diye düşündü. On sekiz ya da yirmi yaşında olduğumda. Rex'e daha küçük bir çocukken yazmaya başladığını anlatsın mı diye düşündü, ama burada, sınıfın önünde kesinlikle olmazdı bu tabii. Sınıf gülmekten yerlere yatardı. Franz, babasının kütüphanesinde Shakespeare'in eserlerini bulmuş, içinde biraz göz gezdirmişti. *IV. Henry. III. Richard*. Babasının sarımsı, çizgili kalem odası kâğıtları vardı; Franz onların üstüne Shakespeare'in üslubunda dramalar yazmıştı. Sekiz, dokuz yoksa on yaşında mıydı, o zamanlar? Daha ilkokulda mıydı yoksa Orta 1'de mi? Anne babasından, erkek kardeşlerinden sakladığı bu tür eğlenceleri hatırlarken, kendini o zamanlar küçük bir çocukmuş gibi düşünebiliyordu. Bu arada da yazar olmak için beklemesi gerektiği kanısına varmıştı -

şimdiden yazmak çocukça olurdu.

«Demek daha bilmiyorsun,» dedi Rex övgüyle. «Çok akıllı bir cevap –senden beklemezdim bunu doğrusu. Umarım doğru düzgün kitaplar okuyorsundur. En çok hangilerini seviyorsun?»

«Karl May'ı,» dedi Franz.

Rex irkildi, tiksinererek «Onunla hayal gücünü mahvediyorsun!» diye haykırdı. «Karl May zehirdir!»

Onu Karl May kitaplarından birini okurken yakaladığında, babası da aynısını söylemişti. Tam en heyecanlı yerindeyken kitabı elinden almıştı; Winnetou'nun sonunun geldiği yerdeydi. Franz kitabı bir sınıf arkadaşından ödünç alıp bitirebilene kadar iki hafta geçmişti. O sıralar babasından nefret etmişti. 'Karl May zehirdir.' Onlar ne bilirlerdi ki! Karl May okumaktan vazgeçmeyecekti. Belki daha sonraları. Ama şimdi değil.

Aldığı cevap Rex'i, soğuk ve kuru bir tavırla yine Franz'ın derslerdeki başarısızlığına dönecek kadar hayal kırıklığına uğratmıştı – benim ne okuduğumu sanmıştı ki, diye düşündü Franz. Goethe'yi mi okusaydım yani, ya da Schiller'i mi?

«Madem ki yazar olmak istiyorsun,» dedi Rex; Franz'ın seçmeyi düşündüğü mesleğin adını, bu kez artık kendini sınırlamadan mümkün olduğunca alaycı bir sesle söyledi. «Neden dil derslerinde hiç çaba göstermiyorsun, anlamıyorum. Latince! Yunanca! Bu derslere aslında büyük bir zevk ve aşkla katılmalısın. Gramer! Gramerle hiç ilgilenmeyen biri nasıl yazar olabilir ki?» İstmeden kendini kaptırıp, aşağılamaktan hiddetlenmeye geçmişti.

Birdenbire nasıl da göklere çıkarıyor grameri, diye düşündü Franz. Daha biraz önce gramer kitabında yazılı her şeye inanmamamızı söylemişti. Ama sorun bu değil zaten; sadece Latince'yi ve Yunanca'yı değil, hiçbir dersi çalışmak istemiyorum. Matematik konusunda kabiliyetsizim, bunda yapabileceğim bir şey de yok zaten; ama Almanca, Tarih ve Coğrafya'da sürekli aldığım, bir türlü aşamadığım şu ortallardan daha iyi notları kolaylıkla tutturabiliyordum aslında. Doğabilgisi dersinde bile sadece uyuklayıp duruyorum; halbuki Profesör Burckhardt'tan hoşlanıyorum, görünüşe göre o da beni seviyor. Keman çalmak bile beni bir türlü coşturamıyor. Şu alt pozisyonlarda gıygıylamak korkunç can sıkıcı geliyor bana; keman çalacağım diye ne kadar çok sevinmiştim halbuki. Zevk ve aşk mı? Hiç tatmadım. En azından okulda değil.

Ama neden sanki, neden, neden? Diğerlerinin çoğu, derslerini bir şekilde çalışıp ödevlerini de öylesine yapıyor işte. Birkaçı da gerçekten kafasız; Werner Schröter'in hiç ders çalışması gerekmezken –o zaten her şeyi biliyor, anında kapıyor– onlar ne kadar çabalasa hiçbir şeyi beceremiyorlar. Ben istesem yapardım en azından. Hepsi öyle dediğine göre doğrudur herhalde. Ama istemiyorum işte. Hepsi de şu istemekle bozmuş aklını. Bir şeyi gerçekten istersek mutlaka olurmuş. İstemeyen biriye tembelin tekiymiş. Haklılar da, ben tembelim; ev ödevlerimin önünde hiç kıpırdamadan oturuyorum; alelacele birşeyler karalıyorum ya da onları akşama kadar erteleyip sokağa fırlıyorum. Okul sıkıyor beni ya, feci sıkıyor! Burckhardt ara sıra bana «Kien,

senin aklın yine dışarılarda!» diyen tek kişi.

Gerçekten de şimdi bile, bu on beş dakikalık korkunç sınavdan sonra bile, Franz, Rex'in arkasındaki camın yansıttığı beyaz ve altın rengi benekli, açık yeşil ışığın farkına vardı. Dışarısı sıcak olmalıydı; kaynar sıcak değil, sadece hoş bir sıcak, Mayıs'ta olduğu gibi işte; dışarıda oynamaya müthiş uygun bir hava, mesela hırsız-polis oyunu için. Franz arka avluların duvarlarından atlamak için çamaşır demirlerini kullanmayı öğrenmişti; koşarak yaklaş, demirden kendini yukarı çek ve atla. Okulda beden notu zayıftı ama. O an Franz, müdüre, kendini Yunanca'sının yetersizliğini kanıtlayan tahtadaki şu utandırıcı sınavdan azad edilmiş gibi hissettiğini belli eden bir hareket yapmış olmalıydı.

«Burada kal, bakayım!» diye emretti Rex. «Kelimelerin üstüne bir de aksanlarını koyma lütunda bulunur musun acaba?»

«Biz burada hiçbir şeyi yarıda bırakmayız çünkü,» diye Franz'a akıl verdi. «Özellikle de Yunanca'da. Gerekli aksanları olmayan Yunanca kelimeler, şeye benzer... Sustu, aksansız bir Yunanca kelimenin neye benzediğini bulamadı; görünüşe göre neredeyse iğrenç bir şey olmalıydı. Sonra ekledi: «Bende bıraktığın menfi intibayı, en azından Yunanca'daki aksan işaretlerini bildiğini göstererek bir ihtimal düzeltebilirsin.»

Bir bu eksikti, diye düşündü Franz. Tekrar sınıfa arkasını döndüğünde açık yeşil ışık söndü. Tahta siyahtı, kirli siyah. Memleketi methetmenin zahmete değer olduğunu iddia eden cümleyi bir defa daha okudu. Aksanlarla ilgili hiçbir şey bilmiyorum; zer-

re kadar bilgin yok. $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ 'in ϵ 'sinin üzerine rast-gele bir akut koydu. Rex «hıhımm» dedi, ama Franz hemen $\alpha\acute{\xi}\iota\alpha$ 'ya geçmek isteyince, onu durdurdu ve « 'estin'de bir şey eksik daha,» dedi.

Eksik ne olabilir acaba, diye düşündü Franz. Ancak sözcüğe sürekli bakıp durması bir işe yaramadı. Rex tekrar tahtaya geldi ve akut'un önüne bir de sola doğru açık, yarım daireye benzeyen bir işaret koydu. Şimdi tahtada $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ yazıyordu.

«Bu işaretin en azından adını biliyor musun.» diye sordu; cevap alamayınca da, «Spiritus lenis. Bu bir aspirasyon işareti. Eski Yunanlıların 'h' için bir harfleri olmadığından, böyle bir işaretle ifade ederlerdi bu sesi. Burada garip olan husus, bir kelimede 'h' sesinin olmasını istemediklerinde bile, bunu ayrı bir işaretle ifade etmeleri. –Evet, şimdi de geçelim 'axia'ya!» dedi.

Rex sözcüğün ikinci hecesini vurguladığından, Franz akut'u hemen ι 'nın üzerine koydu. Şimdi sıra 'häde'yle 'hä'ye gelmişti; şu keçi melemesine. Ama Franz, kulağa, omzunun üzerinden bir Eski Yunanlı alayla sırtıyormuş gibi gelen sözcüklerdeki aksan sorununu ele alamadan, Rex onu durdurdu.

«Demek sana biraz önce okuduğum kelime 'axia' değil de 'haxia'ymış öyleyse,» dedi iğneleyici bir alayla.

«Ha sahi,» dedi Franz ve biraz önce öğrendiği Spiritus lenis'i baştaki α 'nın üzerine koydu.

«Mükemmel,» dedi Rex ve sınıfa seslendi: «Alın size hızlı kavrama kabiliyeti için bir misal!» Birkaçı kıkırdayınca da ekledi: «Bunda çok ciddiym. Kien

şu an, isterse yapabildiğini gösterdi işte.»

Ancak 'häde'yle 'hä'nin önünde Franz yine çaresizce kalakaldı. 'Häde'nin 'ä'sinin üzerine bir akut koymanın yetmeyeceğini belli belirsiz hissediyordu. Aspirasyon işaretini bulmak zorundaydı; Eski Yunanlılar'ın, alfabelerinde böyle bir harfin olmamasına rağmen telaffuz ettikleri 'h' sesine eşdeğer işareti; ama bulamadı. Geberesice bir türlü aklıma gelmiyor, diye düşündü, çünkü Kandlbinder'in, şu sıkıcı herifin derslerde yaptığı konuşmaları hiç dinlemiyorum. Sürekli konuşup duruyor, ama sonuçta bize öğrettiği bir şey yok.

«Demek şimdi, Yunanlılar'ın 'h'yi kelime başında kullanmak istediklerinde nasıl bir yola başvurdıklarını bilmediğin için, öküzün trene baktığı gibi bakıyorsun,» dedi Rex.

«Halbuki bilmen gerekirdi. Bu, Yunanca dersinde sizlere ilk öğretilenlerden çünkü. Ama senin bunlara dikkat etmeye ihtiyacın yok zaten, değil mi? –Amaan,» dedi, artık önemsemiyormuş gibi, Franz Kien'le daha fazla ilgilenmeye değmeyeceğini söyler gibi. Ama tebeşir hâlâ elindeydi; o da 'ä'nin üzerine tekrar bir yarım daire çizdi, ancak işaret bu defa sağa doğru açıktı. «Bu kadar,» dedi. «Mantıklı düşünüp akla yakın bir çözüm yolu arasaydın, Spiritus asper'in sadece lenis'in zıddı olduğunu anlayabilirdin.»

'Mantıklı düşünüp akla yakın çözüm yolu' lafları Franz'ı utandırdı. Haklı, diye düşündü, bu aklıma gelmeliydi. Ama aslında en kolay, en basit sonuçları çıkaramadığım çok sık oluyor. Diğerleri çok daha atik davranıyor çoğu zaman. Franz, asper'i bir de

'häde'den sonra gelen, tek başına duiuran 'hä'nin üzerine koydu hemen. 'Chora' basitti; şu lanet olasıca cümlede ünsüzle başlayan bir sözcük çıkmıştı sonunda. 'O'nun üzerine bir akut oturtmak yeterli olacaktı. «Şansın varmış,» dedi Rex. «Yunanlılar'ın 'chora'daki omega'yı kısa okumaları garip, ama dolayısıyla burada gerçekten bir akut yeterli oluyor.» Şimdi sadece Rex'in düzelttiği 'epaineisthai' kalmıştı. Baştaki 'de aspirasyon yoktu, demek lenis konması gerekiyordu. Rex okurken üçüncü heceyi vurguladığı için de onun üzerine, en iyisi de ε'nin εi'si üzerine bir akut yazılmalıydı. Bitti!

Ama Rex başını üzüntülü üzüntülü salladı. 'Ei'yi, 'e' ve 'i' ünlülerini ayırır gibi yapmacık bir şekilde uzatarak «Epaineisthai,» dedi. Çift ünlüler tiz ve yüksek bir sesle çıktı ağzından. «Buraya başka bir aksan işareti lâzım,» dedi. «Biraz çaba göster, belki aklına gelir!» Göğüs geçirerek ε 'nin üzerindeki akut'u silip onun yerine ι 'nin üzerine yatay bir dalgali çizgi koydu.

«En azından bu işaretin adını biliyor musun?» diye sordu.

Cevaplar sanki sadece şu an aklıma gelmiyor-muş gibi yapmanın hiç anlamı kalmadı artık, diye düşündü Franz. Bu nedenle de ağzından alçak sesle, ancak hiç tereddütsüz bir «Hayır» çıktı.

Franz'ın bu aksanın adını bile söyleyemeyeceğini zaten biliyormuş gibi başını sallayarak «Adı sirkonfleks,» dedi Rex. «Aksan işaretleri gramer kitabınızın üçüncü sayfasında. Tabii ki onları çoktan işlediniz –aksanları rüyasında bile ezbere söyleyemeyen biri, Yunanca'da bir adım dahi ilerleyemez.»

«Ama sen,» dedi, «sen bütün bunları kaçırmış-sın. Aksanlar konusu işlenirken sen ne yapıyordun peki?» Birdenbire sınıfa yönelerek, «Aletter!» diye bağırdı. «Kien'in sırasının altına bak bakalım, şu beş para etmez Karl May kitaplarından biri var mı!»

Şu Hugo korkağı ele verecek beni, diye düşündü Franz. Şimdi sıramın altındaki raftan *Vahşi Kürdis-tan'dan Geçerken*'i çıkaracak. Ama Hugo onu ele vermedi; Franz'ın oturduğu yere eğilip rafı uzun bir süre karıştırdı. Tekrar doğrulup «Burada sadece birkaç defter var, Müdür Bey,» dedi. Harika, diye düşündü Franz, Hugo gerçekten çok iyi bir çocuk.

Bu arada, Rex dikkatini yine tahtadaki cümleye verdi. Onu Franz'a bir defa daha baştan sona kadar doğru bir vurgulamayla okumak için duyduğu güçlü isteğe karşı koyamadı. Vurgularıyla, seslerin alçalıp yükselmeleriyle cümleyi bir defa daha okudu: «ἔστιν ἁγία ἡδε ἡ χώρα ἐπαίνεισθαι» Sonra da «Ah!» diye haykırdı. «Bu, Homeros ve Sophokles'in dili işte. Anlıyor musun şimdi, Yunanca'nın aksansız düşünölemeyeceğini; bu dilin ezgisini oluşturur onlar; en basit cümleden bir sanat eseri yaparlar, bunu anlıyor musun?»

«Evet,» diye karşılık verdi Franz, süt dökmüş ke-di gibi, çünkü şu an gerçekten kavrayabilmişti bunu.

«İnanmak zor,» dedi Rex, yine kuru, hatta neredeyse iğneleyici bir sesle; ama gene de terbiye yönteminin başarısından gururlandığını belli ediyordu. Rex, öğrenciyi bu konuyu anladığı için ödüllendirir gibi, bilgi hazinesinden örnekler dağıtmaya devam

etti. Bunu, tahtanın boş kalan kısmına bir tür çizelge çizerek yapıyordu. Oxytonon, diye okudu Franz, sonra da bu sözcüğün altına sıralananları: Paroxytonon, Proparoxytonon, Perispomenon, Properispomenon.

«Hiç duydun mu bunları,» diye sordu Rex. Cevap beklemeden de «tabii ki duydun bunları. Sınıf öğretmeniniz, bir kelimedeki aksanların yerlerini tanımlayan bu terimleri sizlere mutlaka açıklamıştır. Sadece, senin aklın muhtemelen yine –eh, ne diyelim, başka yerlerdeydi,» dedi.

Okunaklı, düzgün ve güçlü yazısıyla çizelgeyi tamamladı. Çevresine bir de, içini üç kolona ayırdığı bir dikdörtgen çizdi. Franz yazılanları okudu:

Oxytonon	Akut, Gravis	son hece
Paroxytonon	Akut, Gravis	sondan önceki hece
Proparoxytonon	Akut, Gravis	sondan üçüncü hece
Perispomenon	Sirkonfleks	son hece
Properispomenon	Sirkonfleks	sondan önceki hece

Rex «Bunları hepiniz yazın!» diye sınıfa emretti. Defterlerin hışırtısını duyunca da Franz'a «Kien, sen de onlara bu listenin ne işe yaradığını anlat!» dedi.

Tebeşiri tuttuğu eliyle Oxytonon sözcüğünü gösterdi.

«Bir kelimenin son hecesinin üzerindeki akut'un adı Oxytonon'dur,» dedi Franz. Duraklayarak söylemişti bunu, ama aynı zamanda da: bu çocuk oyuncağı gibiymiş ya, diye düşündü.

«Bravo,» dedi Rex. «Salak değilsin. Sadece tembel. Quod erat demonstrandum.* Devam et!»

* İşte bunun için gerekli kanıt. —ç. n.

Franz, Paroxytonon'u tanımlamaya koyulduysa da, buna fırsat bulamadı, çünkü o an Kandlbinder işe karıştı. Lise öğretmenin içindeki uzman, Rex'in öğretim yöntemlerini sessizce dinlemeye daha fazla dayanamadı.

«Ama Müdür Bey,» diye başladı yine, biraz önceki gibi, ama bu kez hiddetli ya da neredeyse gücenmiş bir şekilde değil de, kendini tatlılık ve nezakete zorlayarak, sanki Rex'i sadece ikna etmek ister gibi. »Ama Müdür Bey, ultima, paenultima ve antepaenultima sıralarıyla aksanlar değil, kelimelerin tamamı adlandırılır! Oxytonon denilen, aksan işareti değil, son hecesinde akut ya da gravis işaretleri bulunan kelimenin tamamıdır.»

Rex bu sözleri hiç ses çıkarmadan dinlemişti. Sonra Franz'ın, bütün sınıfın ve Kandlbinder'in bile asla beklemedikleri şey oldu: Rex kendini kaybetti.

«Kesin sesinizi!» diye sınıf öğretmenine ateş püskürdü. Sonra bir kez daha: «Kesin sesinizi, Bay Kandlbinder!» Doktor ünvanını bile kullanmadı, diye düşündü Franz. Kandlbinder'e sadece Bay Kandlbinder diyecek kadar öfkelenmiş demek. Ne biçim haşladı adamı ya! Hepsi de benim yüzümden! Ne kötüyüm ya; Rex'in Kandlbinder'i bütün sınıfın önünde paylaması umrumda bile değil.

«Sınıfınızdan bir öğrenciyi sınava alıyorum,» diye bağırdı öfkeyle. «Peki sonuç ne? Bu öğrenci Yunanca'nın en basit temel bilgilerinden bile habersiz. Paskalya'dan beri, altı haftadan beri bütün derslerde dalga geçmeyi başarıyor ve siz,» sesi, gizlemediği derin bir gürlleme haline gelecek kadar yükseldi, «siz bunun hiç farkında değilsiniz. Hiçbir şey fark

etmediniz; inkâr etmeyin bunu. Fark etseydiniz, onu derslerden sonra iflahı kesilene kadar cezaya bırakmanız ya da bana gelip açıkça ve dürüstçe, şu Kien'le baş edemiyorum, demeniz gerekirdi. Çünkü şu Kien'in tam anlamıyla rezil yanı, benzersiz haylazın teki olması değil –bu tür haylazlar her sınıfta var– bu saate kadar derslerinizi böyle dalga geçerek atlatabilmesi. Cık, cık, cık! Siz de bu durumda, ben onu yoklarken; eğer isterse kaçırdıklarını biraz olsun telafi edebilmesi için, biraz önceki gibi, kafasına pratik kurallar sokmaya çalışırken, benim işime karışma cüretini gösteriyorsunuz. –Tabii aslında çok geç artık, çünkü siz, Doktor Kandlbinder, altı hafta boyunca bu öğrencinin durumunu gözünüzden kaçırmışsınız.»

Kandlbinder'e doktor ünvanıyla hitap etmesi, iradesine yine hâkim olduğunu gösteriyordu.

Kandlbinder'i bırakıp kendi kendine konuşmaya başlayarak «Evet, kafaya sokmak,» dedi. «Freising'deki lisede en baştan beri Oxytona ve Perispomena'ları merhametsizce, amansızca kafamıza soktular. Kılı kırk yarıp kelimelerle aksanlar arasındaki farkları gözetmeden. Son hecenin üzerindeki aksan bir Oxytonon'du işte; sondan öncekinin üstündeki sirkonfleks de bir Properispomenon. Biz bunu böyle öğrendik; Freising Başpiskoposluk Lisesi'nde; ve böylesi doğruydu da, çünkü basitti. 'Anthropos' gibi bir kelimeyi duymanız yeterli; hemen kendi kendinize 'haa, demek Proparoxytonon' deyip sondan üçüncü hecenin üzerine bir akut koyarsınız.»

Ne haa'sı ya, diye düşündü Franz. Biri bana ya-

zacaklarımı sesli okursa bütün şu Oxytonon-vesaire-lafsalatasından haberim olmadan da yaparım ben bunu. Akut'u koymadan önce Oxytonon olduğunu düşünmek kolay değil, tam tersine, daha da zor. Franz, Kandlbinder'in bu yönden Rex'e karşı çıkmasını bekledi, ancak sınıf öğretmeni tümüyle yıkılmıştı; Rex'in vurgularla ilgili pek şüpheli kanıtları yüzünden değil de, öğrenci Kien konusunda pedagojik açıdan tümüyle başarısızlığa uğradığı suçlaması yüzünden -buna şüphe yoktu. Bütün 4B'nin önünde bu şekilde azarlandığı için dili tutulmuştu. Müdür odasında ya da öğretmenler toplantısında bu meselenin bir de sonrası olacağını biliyor; Allahım, diye düşündü Franz, iyi bela açtım adamın başına!

Rex, öğretmenlerine karşı yönelttiği suçlamayı gene de biraz olsun hafifletmek ister gibi bir kez daha kürsünün üstünde duran kitabı gösterdi ve «Okuduğunuz gramer kitabı yeterince basit değil. Daha iyisini bulamazsam, artık ben kendim yazarım sizlere daha basitini,» dedi.

Birdenbire yine Franz Kien'in üzerine atıldı.

«Aksan kurallarını söylemeyi bir dene bakalım!» dedi. «Ama ezbere! Tahtaya bakmadan!»

İlkten yavaş yavaş, sonraları hızlanarak «Oxytonon,» diye Franz sıralamaya başladı. «Paroxytonon, Proparoxytonon, Perispomenon, Properispomenon.» Kendisi de şaşırdı. Bunu nasıl becerebildim ya, diye düşündü, kelime sırası hoşuma gittiği için herhalde. Mantıklı bir sıra; kulağa da hoş geliyor.

«İşte bu kadar,» dedi Rex, şaşkınlığını belli et-

meden, bariz bir şekilde hoşnut; nasıl bir sonuç alacağını önceden bilmiş olduğunu gösteriyordu. Yine o tecrübeli eğitici havasına girdi işte, diye düşündü Franz, şu Sokrates hayranı, Homeros ve Sophokles okuru havasına. Formülünü anında ezbere okuyabildiğim için, bana beş dakikada Yunanca'nın aksan bilgisini öğrettiğini sanıyor. Ama haklı, bu formül bir ezgi, bir sanat eseri. Kandlbinder bize sadece işaretleri inekletiyor. Ama Yunanca'ya ilgi duysaydım, gene de Kandlbinder yöntemine göre çalışmayı tercih ederdim. Yani düşünerek.

Rex, Kandlbinder'e zafer kazanmış gibi bir edayla bakmama inceliğini gösterip Franz'a iyice yaklaştı; sağ eliyle Franz'ın ceket yakasını tutup fısıldar gibi alçak sesle konuştu. Ama bütün sınıf ne fısıldadığını duyuyor, diye düşündü Franz. Yapmacık işte, şu fısıldaması. Kimsenin duyamayacağı kadar alçak sesle konuşamaz ki o zaten.

«Canları ders çalışmak istemeyen zeki öğrenciler ne yapar, biliyor musun,» diye sordu Rex; Franz'a sanki bir sır vermek istiyormuş gibi yapıyordu.

Franz, Rex'in bu ani yakınlığı; sürekli onun işini bitirmek isteyen, bundan başka bir şey düşünmeyen bir adamın bu samimiyeti karşısında, en azından bakışlarına bile nezaketen bir soru ifadesi veremeyecek kadar afallamıştı. Sadece bu güçlü adamın, onun ceketini kavradığını, kendisinin de bundan rahatsız olduğunu hissediyordu.

«Ezbere çalışırlar,» diye fısıldadı Rex. Franz'ı bir komploya sokuyordu. «Biraz önce kafana sokmaya çalıştığım cümleyi evde ezberlemiş olsaydın, beni pekâlâ kandırırdın –beni bile! Cümleyi anlamadığı-

nı belki de fark etmezdim. Bu da değerli zamanının üç dakikasından fazlasını gerektirmezdi. Üç dakika -sen de şu 'estin axia'yı su gibi okuyabilirdin.»

Rex, Franz'dan yaklaştığı hızla uzaklaştı. Sevmiyorum onu, diye düşündü Franz. O da bunu fark etti. Onu neden sevmediğini bir bilsem! Üstü başı da, nefesi de kötü kokmuyor; sanki yeni tıraş olmuş gibi kokuyor. Ama göbeğini sevmiyorum; bana dokunan beyaz gönilekli göbeğini.

Neden bana o kadar yanaştı ki sanki? Birdenbire sınav yapan sert hoca olmaktan vazgeçip bana bir tavsiyede bulunmak istiyormuş gibi yaptı. Ama ben aldanmadım; birkaç hafta önce kenefte aldandığımı gibi. Bu defa da aldanmadığım için bozuldu.

Franz, bugüne kadar ilk ve tek olarak, öğrenci tuvaletinde rastlamıştı ona. Bir teneffüste kenefe gitmiş, tam aptesini yaptıktan sonra yine küçük aptes yerine çıktığında Rex girmişti içeri. Bu çok garipti; Franz, bir öğretmenin, teneffüste bir öğrenci tuvaletini kullandığını daha önce hiç görmemişti. Böyle bir şey için kural dinlemeyen çok acil bir durum söz konusu olmalıydı. Ancak, Rex'in hiç de acelesi yoktu; sadece tuvaletleri teftiş etmek istiyormuş gibi görünüyordu, aynen bugün 4B'yi teftiş ettiği gibi. Ve aynen bugün de yaptığı gibi Franz'ın yanına gelmiş, onu altın çerçeveli mavi gözlerinin şefkatli bakışlarıyla süzmüştü. Franz'ın onu sadece gerektiği gibi saygıyla selamlamakla kalmayıp ona ümitle gülümsemesini sağlayacak kadar şefkatli bakışlarla. Ne enayiymişim ya, diye düşündü Franz, Rex'in öyle bir yerde, bana öylece sevimli sevimli baktığı için, eğlenceli birşeyler söyleyeceğini san-

miştım gerçekten. Eğlenceli bir şey söyledi sonra canım; Franz'ın hemen yanbaşımda, nesnel bir ses tonuyla ve o an küçük aptes yerinde bulunacak öteki öğrencilerin çok iyi duyabilecekleri kadar yüksek sesle fısıldanan şu sözleri: «Pantolonunun önü açık kalmış, Kien. Kendine çeki düzen ver!»

Daha önce onunla hiçbir ilgim olmamasına rağmen, adımlı da biliyordu. Böyle olmuştu işte. Tam böyle.

Ama Rex.bugün, beni ilk kez rezil ettiğindeki gibi kıpkırmızı kesmeyi başaramadı. Sonradan düşündüğümde, suçlayamazdım onu tabii. Beni pantolonumla ilgili uyarmakta haklıydı; ama gene de birkaç dakika sonra Hugo ya da bir başkası sırtıp terbiyesiz birşeyler söyleseydi, daha iyi olurdu belki. Bu beni Rex'in bakışları kadar utandırmazdı.

Bugün ona: Beyaz göbeğinizi ceketimden çekin! demeyi çok isterdim. İsterdim, diye düşündü Franz. Maalesef ben Konrad Greiff değilim. O, bu lafları suratına fırlatırdı onun.

Eh, şimdi de şu yanaşmasının, şu tuvalet fısıldamalarının, şu sana–bir–sır–vermek–istiyorum laflarının, şu ezberlemekle ilgili boktan tavsiyesinin bir işe yaramadığını, bende yaramadığını; onun şu boktan tavsiyesini istemediğimi anladı. Zeki öğrenciyi bırak, hiç öğrenci olmak istemiyorum çünkü. Ama ben ne olmak istiyorum kî? Lanet olsun, bilmiyorum, daha sonraları bileceğim işte; daha sonraları şunların, şu lise serseminin ve zıkkım yiyesice müdürün bana burada, şu okulda öğretebileceklerinden çok daha fazla bilgiye sahip olacağım. Kendi kendime her şeyi büyük bir kolaylıkla öğreteceğim.

Saçmalık işte, bu konuda fena halde yanılıyorum. Hemen şimdi dişlerimi sıkıp ineklemezsem, bir sürü zaman kaybetmiş olacağım...

«Yerine geç!» dedi Rex, ama Franz rahatlayamayacağını hemen anladı. Bu meselenin daha kapanmadığını, sıra arkadaşı Hugo Aleter'in sıkıca birleşmiş dudakları arasından, başını da sallayarak endişeli birşeyler mırıldandığını görmeden de biliyordu.

«Onu çekemediğini o kadar açıkça belli etmemen gerekiyordu,» diyecekti Hugo birkaç gün sonra, Franz'ın Wittelsbach Lisesi'nde geçirdiği son günlerden birinde. Hugo ne de olsa bir inekti; Franz da bu inekçe sözlere sadece omuz silkecekti –yaşlı Himmler'i itici bulması da onun suçu muydu yani.

Rex kürsüden bir adım aşağıya inmişti; sınıfın düzeyindeydi. Konuşmadan, kollarını sırtında kavuşturarak, ilk sıraların önündeki boş yerde biraz gidip geldi –numaracı, diye düşündü Franz. Sonra durdu, sınıf öğretmenine bakıp «Siz ne tavsiye ediyorsunuz, Doktor Kandlbinder,» diye sordu.

Kandlbinder nihayet kapının önündeki yerinden kımıldayıp iki adım yaklaştı. «Takviye dersleri,» dedi.

Rex kollarını çözüp bu tavsiyeyi onaylamadığını gösteren kesin bir hareketle havaya kaldırdı. Sonra Franz'ın yüzünün bir kez daha alev alev yanmasına neden olacak bir şey söyledi.

«Takviye dersleri pahalı,» dedi Rex. «Babası ödeyemez onları. Okul parasını bile ödeyemediğini bir düşünürsek. Kien'i babasının ricası üzerine okul parasından muaf tutmuştuk.»

Köpoğlu köpek, diye düşündü Franz, şu adi köpeğe bak ya! Babamın aylık doksan mark okul parasını uluorta ilan etmek ha! Yüz seksen mark aslında, çünkü hastalandıktan sonra neredeyse hiç para kazanamadığından beri, Karl için de okul parasını bir araya getiremiyor. Pis herif, diye düşündü Franz, sınıfın önüne durup fakirliğimizi davul zurnayla bildirmek de epey bir adilik ister. Ne pis herifmiş ya, şu Sokrates hayranı. Aşağılık herif. Aman, aslında umurumda değil; fakir kaldığımızı bilseler ne çıkar sanki; bana ne, diye düşündü Franz ve hâlâ, köpoğlu köpek diye aklından geçirmesine rağmen, yüzü yine doğal rengini aldı. Bundan sonraki sözler bile sinirlendirmedi onu artık. Rex'in hâlâ sanki Kandlbinder'le konuşuyormuş gibi yaparak söylediklerini hiç istifini bozmadan dinledi.

«Biz Kien'i, okul kuralları bize bu hakkı vermese de babasının ricası üzerine okul parasından muaf tuttuk. Aslında böyle bir muafiyet sadece parlak öğrenciler için öngörülmüştür. Ama ben,» –'ben' dedi bu defa, diye düşündü Franz – «ben sanmıştım ki, en üst kahramanlık madalyalarına layık görülmüş, muhtemelen hiç suçu olmadan ekonomik sıkıntıya düşmüş bir subayın oğlu için,» –ne 'muhtemelen'i ya, diye düşündü Franz, bizim peder bey sadece yedek subaydı işte, onun için maaş alamıyor– «ben,» diye devam etti Rex, «böyle bir öğrenciye bir imtiyaz tanıyabileceğimi sanmıştım. Peki o bu okula ve zavallı babasına layık olabiliyor mu?»

Rex bu meseleyi noktalamadan önce kendini toparladı. Franz da onu artık soğukkanlılıkla izleyebi-

lecek bir duruma gelmişti.

«Lise 1'e geçmesine bile izin verdim,» dedi Rex. «Matematik'te zayıf, Latince'de de geçer notlarla. Bu büyük bir hataydı –bunu kabul ediyorum. Orta 3'ü bile güçbela okuyabilmişti. Latince'deki başarısızlığı yıldan yıla arttı. Şimdi bize Yunanca'da da aynı oyunu sergileyeceği belli oluyor –kendini temel derslerden muaf tutabileceğini sanan bir öğrenci!»

Yine bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı; kapının bulunduğu soğuk nesnel duvardan yeşil Mayıs'la dolup taşan cama ve yine geriye.

«Hayır,» dedi sesi çıkmayan Kandlbinder'e. «Bu böyle devam edemez. Edemez, efendim. Siz kendiniz söyleyin: Yunanca'da da zayıf alacağı, zayıftan başka bir şey alamayacağı belli olana kadar, onun bütün sene boyunca burada pineklemesine izin' mi verelim yani?»

Sorusunu bir cevap almak için sormamıştı; cevap da alamadı tabii. Kandlbinder konuşmadan, hareketsizce, başı yana eğik bir şekilde duruyordu. Rex'in, Griefff'in babasına yazacağı gibi, benim de babama yazacağını söylemesi gerekmiyor artık, diye düşündü Franz; atıldığı şu kafeste, Wittelsbach Lisesi'nde günlerimin sayılı olduğu da belli oldu artık. Vay be, diye düşündü birdenbire, Neuhausen'den Mars Meydanı'na kadar şu uzun ıssız yolu tepmem gerekmeyecek artık. Mars Meydanı etrafındaki topçu kışlasının ve Hacker bira fabrikasının bulunduğu kışla ve biracılar mahallesine kadar Juta ve Alphons sokakları, Nymphenburger Sokağı ve Blumenburg Sokağı; her gün geçmek zorunda oldu-

ğum ıssız sokaklar. Demek bunlar geride kaldı artık. Sadece babama acıyorum işte, bunu öğrenince yıkılacak.

Rex durdu; bu defa Kandlbinder'e değil de Franz'a baktı.

«Ağabeyin Karl'ın da senden pek kalır yeri yok,» dedi. «Lise 3'e kadar nasıl gelebildi şaşıyorum doğrusu. Son ödev kâğıtlarına baktım. Hata-dan geçilmiyor! Sadece güzel bir yazıyla lise diploması alamaz. Bunun için elimden geleni yapacağım.»

Olamaz ya, diye düşündü Franz, Karl'ı da lise-den atıyor! İki kardeşi birden! Bu babamın sonu olacak. Üniversiteye gideceğimiz umuduyla yaşı-yordu o be.

Rex hiç beklenmedik bir şekilde resmi ve tehdit edici ses tonundan vazgeçti. «Sahi, baban nasıl,» diye sordu.

Franz şaşakaldı. Bu da epey yüzsüzlük ister, diye düşündü; önce Karl'ı ve beni okuldan atmak, bir de okul parası yüzünden babamı bütün sınıfın önünde rezil etmek, ondan sonra da onun nasıl olduğunu sormak! İkiyüzlü herif!

«Kötü,» diye homurdandı Franz. «Hasta. Çoktan beri.»

«Sahi mi,» dedi Rex, «Üzüldüm. Oğullarının yüksek okul öğretimi için uygun olmadıklarını duymak onu pek sevindirmeyecektir o zaman.»

Demek yine soğuk bir duştan başka bir şey değil! Biraz acıma duygusu, ama sadece babanın hasta olmasının oğulların kaderini değiştiremeyeceğini göstermek için.

Nedense kötü haber Franz'ın korktuğu gibi babasının yüreğine inmedi. Franz eve berbat karneler getirdiği zamanlar olduğu gibi, öfkeden köpürmedi. Franz ona, okuldan atıldığını kendisi söylemeye karar vermişti; babasının bunu müdürün mektubundan öğrenmesini beklemek istemiyordu. Belki de babası kanepeye yatmış olduğu için tepki göstermedi. Yemekten sonraydı; o zamanlar babası kendine morfin iğnesi yapmaya başlamıştı bile, Schwabing Hastanesi doktorlarının izniyle sağ ayağındaki ağrılara, ayak parmaklarındaki yanıklara karşı. Parmaklarının yakında ameliyatla kesilmesi gerekiyordu; sağ ayağının başparmağı kapkara kesilmişti. Babası solgun bir yüzle kanepede yatıyordu. Çoktan beri siyah saçların altında genelde kızarmış bir yüzü olan ateşli bir adam değildi artık.

Kanepenin başucu cama dayalıydı; camın ardında gece çökmüştü bile. Yeşil ipekten bir abajur oturma odasının toplanmış masasını aydınlatıyordu. Franz'ın annesi masanın üzerine rendeli bir tahta koymuş makarna yufkası açıyordu; hamuru da büyük bir toprak tencereden alıyordu. Franz onu seyrediyordu; annesini yufka açarken seyretmeyi severdi. Ağabeyi Karl, Franz okuldaki onu da ilgilendiren olayları anlatmayı bitirene kadar bir şey söylemeden dinlemiş, sonra piyanonun başına geçip birkaç haftadır her akşam yaptığı gibi, Schubert'in empromptüsünü pek doğru düzgün olmasa da çalmaya başlamıştı; ama Franz, çaldığı müziği gene de güzel buluyordu. Karl bir ara verdiğinde, babası, «Sağlığım ile ilgilenmiş ya –bunu sadece benim en üst demirhaç nişanım olduğu için yaptı,» dedi.

Olabilir, diye düşündü Franz. Savaşa cephe gerisinden katılmış olanlar cephe savaşçılarından gizlice üç buçuk atarlardı. Cephe askerlerinin bir gün onlarla hesaplaşacaklarından korkarlardı nedense. Dolayısıyla da onlara özel kişilermiş gibi davranır, hal ve hatırlarını sorarlardı. Tabii bunun doğru bir yanı olabilirdi; ama öte yandan kıskançlık da vardı işin içinde. Rex, babasının en üstün demirhaç nişanını kesin kıskanıyordu da. Ancak babasının sonradan söylediklerine pek inanası gelmiyordu Franz'ın.

«Ayrıca,» dedi babası, «yaşlı Himmler benimle iyi geçinmek istiyor, çünkü oğlunun da benim Reichskriegsflagge'deki arkadaşlarım arasında olduğunu biliyor.»

Babam burada tümüyle yanılıyor ama, diye düşündü Franz. Eğer Rex, bizim peder beyin oğluyla, genç Himmler'le iyi bir ilişkisi olduğunu gerçekten göz önünde bulundurmuşsa, tam bu yüzden babamı sevmeyecektir.

Annesi söze karıştı. Hamuru oklavayla, keskin bir bıçakla çizgiler halinde kesmeye başlayabilecek kadar inceltmişti.

«Bir Bayan Himmler yok mu peki,» diye sordu. «Demek istediğim, bir Bayan Himmler varsa, kocasıyla oğlunun iyi geçinmelerini sağlaması lazım.»

Yaşlı Franz Kien cevap vermedi; gözleri kapalıydı. Ağrıları yüzünden mi yoksa uyuyakaldığı için mi, Franz pek kestiremedi bunu. Belki de babası cevap vermek istemediği için sesini çıkarmamıştı.

Franz, annesinin istediği bilgiyi kendisi verdi.

«Yaşlı Himmler parmağında geniş bir alyans ta-

şıyor,» diye anlattı ona; bir yandan da, bu alyansın da sadece büyük eğiticinin hayatı boyunca taşıdığı maskenin bir parçası olup olmadığı sorusu geldi aklına.

Babasının uyumuş olması kötüydü. Bugün öğlende lise koridorlarında zil çaldığında kendini nasıl hissettiğini anlatmak istemişti ona. Rex, liselilerin gürültülü patırtılı dışarı çıkmasına kalmak istemediği için hemen çıkmıştı. Öğrencileri ve Kandlbinder'i yalnızca başıyla kısaca selamlamıştı. Sınıfın kapısı da yine önünde, onun dokunması gerekmeden kendiliğinden açılmıştı. Franz tüm diğer öğrenciler gibi kitaplarını defterlerini toparlayıp yıpranmış deri çantasına tıkmıştı. Etrafında diğerleri bağırışıp duruyordu, ama, ona kötü davranmasalar da, kimse onunla konuşmuyordu. Tesadüfen göz göze geldiklerinde bakışlarını kaçırıyorlardı sanki. Konrad Greiff bakmış mıydı ona? Franz bundan emin değildi. Ama öğretmen Kandlbinder, Franz sıfırtayken gözlerini ona dikmiş sitemli sitemli bakıyordu. Franz kendini dışarı attı. Dışarısı sıcaktı; ıssız caddeler güneşliydi. Eve dönerken ona hiçbir arkadaşı katılmadı; ama öğleden sonrası, tüm öğleden sonraları gibi geçti. Lacherschmied çim sahasında yakartop oynadı. Birlikte oynadığı çocuklardan hiçbiri Wittelsbach Lisesi'ne gitmiyordu. Franz'ın oyunu kötüydü; akşama babasına söylemek zorunda olduklarını düşündüğü için kendini güçsüz hissediyordu.

Okuldaki curcuna yerine şimdi yalnızca ağabeyinin zaten yakında kesilen tıngırtısını duyuyordu. Franz'ın erkek kardeşi –ondan sekiz yaş küçüktü–

karşısındaki yatakta uyumuştı bile. Franz el fenerinin ışığında, başını sağ koluna dayayarak biraz daha *Vahşi Kürdistan'dan Geçerken*'i okudu.

Perispomenon, diye düşündü uyumadan önce, Properispomenon.

Okura Sonsöz

Yaşadığım durum ve olayları betimleyip anlattığım beş öykü için –bu altıncısı– neden betimlenip anlatılanları yaşayan bir kişiyi Franz Kien adında birini uydurdum? Daha önce de birkaç kez Franz-Kien-Öyküleri'nin, kendi anılarım, anlatı yoluyla otobiyografi.yazma denemeleri olduğunu açıkça söylememiş miydim? Franz Kien benim –peki öyleyse, doğrudan *Ben* demek yerine neden onu zahmete sokuyorum? Neden kendimden söz ederken birinci şahıs değil de üçüncü şahıs kullanıyorum? Yaşlı Himmler tarafından Yunanca sınavına alınan ve bu sınavın rezil sonucu yüzünden insanbilimleri lisesinden atılan *Ben*'dim, başka hiç kimse değil –peki, Tanrı aşkına, neden bir maske takıyorum öyleyse, bir ikizden başka bir şey olmayan şu Kien'i takıyorum yüzüme?

Buna bir yanıt veremiyorum. İnce fikirlere öğrenci Franz Kien'in (ikinci kişiliğimin) lise müdürünü sarfettiği bayat Sokrates laflarına olan alerjisi kadar güçlü bir alerji duyduğum için, Franz Kien'in, varlığını, gizliliği koruma dileğime borçlu olduğu bahanesini kabul etmiyorum. En kişisel şey bir üçüncüye yüklendiğinde, bu yeni kılık içindekileri ne kadar belli ederse etsin, günah çıkartma niteliğinden biraz yitirir –en azından yazar böyle sanır. Ama aslında tam tersi geçerlidir. Üçüncü şahıs kullanırken, yazar, mümkün olduğunca dürüst ola-

biliyor. Böylelikle 'ben' sözcüğünü kullanırken pek kurtulamadığı bazı tutuklukları aşabiliyor. Herhangi bir üçüncü şahsın (örneğin *Alte Peripherie*'deki Franz Kien'in) arkadaşlarına verdiği sözü tutmadığını yazmak, her şeye rağmen 'ben arkadaşlarımı yarı yolda bıraktım' yollu kaba itiraftan biraz daha kolay gelir yazara. En azından, yazar böyle düşünmeye eğilimlidir. Belli bir gizliliği koruma isteği yazarın olumlu niteliklerinden biridir kuşkusuz. Okurlarının çoğunun bu isteğini paylaşmakta; damdan düşer gibi yazarlardan bıkmışlardır. Ancak otobiyografi, yazarın kendi kendisine yabancılaşmasına izin vermez. Bir saklambaç oyunu değildir. Böyle olması işime de yaramazdı zaten; kimse Franz Kien'i yalnızca Franz Kien olarak algılamayacak. Kızarak ya da anlayış göstererek –garip bir merak işte, diyecekler, ama bu, gene de, merak duyan kişinin kendinden söz etmemesini haklı çıkarmaz.

Başka otobiyografik yapıtlarımda doğrudan doğruya birinci tekil şahıs kullandığımı düşününce, neden bu anlatım biçimini yeğlediğim daha da büyük bir soru işareti oluşturuyor kafamda.

Die Kirschen der Freiheit ve *Der Seesack* anılardır. Öte yandan birinci şahısı kullanarak bir roman yazdım (*Efraim*) ve Franz Kien'in tersine Efraim benimle hiçbir şekilde özdeş değil. O benden çok farklı biri –bunu özellikle vurgulamak istiyorum. Zaten o kitap, *ben* sözcüğünün belki de tüm maskelerin en iyisi olduğu düşüncesiyle bitiyor. Böyle çelişkilerle doludur işte yazın sanatı.

Ancak geçmişimi anlatılarla yaşatma hedefimin

bana bir oyun oynadığını sanıyorum –bu da Franz Kien'in varlığı konusunda bulunabileceğim tek varsayım. Beni tam anlamıyla zorlamasa da, bana Franz Kien'den yararlanmamı salık veren, anlatım biçiminin kendisidir. Franz Kien bana, birinci şahsın, eylem sözcüklerini bu despotça zaptetme yolunun izin vermediği belli bir anlatım özgürlüğü tanıyor. Ben görüyorum –bu, benim gördüğümünden, görmüş olduğumdan ve göreceğimden başka hiçbir bilgi içermezken, üçüncü şahsın bakış açısı bu denli sınırlı değildir. Burada Kien'in içinde olup bitenlerden, hayal gücünün metindeki rolünden değil de – bunlar benim içimde olup bitenlerden benim hayallerimden zerre kadar bile sapmamalı– belleğimdeki, Kien'i de üzerinde oynattığım sahneye koyduğum dekorlardan söz ediyorum. Bir örnek vermek gerekirse, *Bir Katilin Babası*'ndaki Konrad-von-Greiff olayı, bu anlatıda aktarılan Yunanca dersinde değil de başka bir derste olmuştu (Otoriter Alman okulları dramında uyum sahneleri yaratma fırsatı hiç eksik olmadı zaten). Bu anlatı, kâğıdını açık oynadığım için inanılır olmaktan çıkıp otobiyografi kurallarına göre yanlış mı oluyor peki? Sanmıyorum. Tam tersi, bana böylelikle daha da gerçekçi olmuş gibi geliyor. Zaten otobiyografi 'yalnızca' gerçekçi olsun, yeter –bu koşulun getirdiği sınırlar içinde istediği gibi hareket edebilir. Bununla ne demek istiyorum? O sıralarda soyluluğuyla övünen öğrencinin başından geçenleri yaşayanın kendim olduğunu ileri sürseydim, eh, yalan söylemiş olmasam da atıp tutmuş olurdum. Böyle zararsız bir eğlenceye bile göz yumamazdım. Ama Kien'in bu olaya tanık ol-

masında bir sakınca yok. 1928 yılının Wittelsbach Lisesi, onun sözleriyle, mutlak otobiyografisinin katı birinci şahsına oranla daha iyi ortaya çıkıyor. Anlatım şekliyle yaşamöyküsünün özü arasında bir gerilim var. Bu tür metinlerde çözümlenmemiş birşeyler saklı –bunu teslim ediyorum. Hatta, böyle olmasını ben amaçlamıştım zaten.

Franz Kien'e ilişkin bu kadar söz yeter. Kendisi epeyce inatçı bir ahbap.

2.

Okul karnelerim, çocukluğum ve gençliğimle ilgili, İkinci Dünya Savaşı'nda yok olmayan tek kişisel belgelerdir. Üzerlerinde Wittelsbach Lisesi müdürünün imzası var: Himmler. İlk adı yazmıyor –benim de ona bir ilk ad uydurmam doğru olmaz. Ona ilişkin tek şeyi kendim uydurdum: Freising'deki Başpiskoposluk Lisesi'ne gittiğini söyletiyorum ona. Onun gibi bir adamın, Bavyera Katolisizm politikasının önde gelenlerini yetiştiren bir okulda eğitim görmüş olması bence hiç su götürmez –Ettal, Andechs ya da Regensburg'ta da okumuş olabilirdi; pek fark etmez. Buna karşılık onun hakkında kesin olarak bildiğim daha başka şeyleri de söylemekten vazgeçmek zorundaydım; örneğin, daha sonra, oğlu Almanya'nın ikinci güçlü adamı haline geldiğinde onunla barıştığını. SS ihtiram nöbetçileri, tabutunun üzerinden anısına atış yapmıştı. Ama belki kendi isteği dışındaydı bu. Belki de yaşlı Himmler ölüm döşeğinde bile oğluna lanet okumuştı. Demek bu

tür ek bilgiler o kadar da kesin değil. Franz Kien bu bilgileri veremez, çünkü o, Rex hakkında, babasının ona anlattıklarından, kendisinin de o Yunanca dersinde ve müdürle öğrenci tuvaletindeki kısa karşılaşması sırasında duyup gördüklerinden fazlasını bilmiyor. Geleceği aydınlatmak, anlatım tekniğinde, geleceğe bakış denilen yöntemle pekâlâ mümkün olsa da, bu yöntem, katı otobiyografik anı şeklindeki bir anlatının özelliğini tümüyle yok ederdi. Böyle bir anlatıda Rex ve Kien (ikinci kişiliğim) 1928 yılının o ayının o gününde oldukları kişilerden başkası olamazlar. Onlar ve onlarla birlikte anlatının sonu da yalnızca bu yolla açık kalabilir. Anlatan kişi 1928 yılının o Mayıs gününde kendisinin gelecekte ne olacağını bile bilmiyor ki, müdür Himmler'in ne olacağını bilsin. Ayrıca bu kişi, okurlarının da sonu açık bir öyküyü kapalı bir öyküye tercih edeceğini umuyor. Anlatılar dosyalanmış evraklar gibi, satış anlaşmaları ya da vasiyetnameler gibi rafa kaldırılmamalı.

Yalnızca anlatının başlığı okuru geleceğe götürüyor, çünkü tartışılmaz bir gerçeği, yaşlı Himmler'in bir katilin babası olduğu gerçeğini yansıtıyor. Katil deyimi Heinrich Himmler için yumuşak kalıyor; o herhangi bir ağır ceza suçlusu değil, tarih konusunda bildiğim kadarıyla, gelmiş geçmiş en büyük insan kasabıydı. Ama bu anlatı için seçtiğim başlık yalnızca tarihsel bir gerçeği yansıtıyor; bir insanın, Rex'in özel ve kişisel gerçeklerini ortaya koyduğum iddiasında değilim. Yaşlı Himmler'in, gencinin babası olması kaçınılmaz mıydı? Böyle bir babadan, "doğa kanunlarına" göre, yani kolayca anlaşılır psi-

kolojik kurallara göre, birbirini izleyen kuşaklar arasındaki mücadelenin kanunlarına ve aile geleneklerinin paradoks sonuçlarına göre böyle bir oğul mu çıkmak zorundaydı? Baba-oğul, ikisi de belli bir ortamın ve politik bir durumun ürünleri miydi, yoksa, tam tersine, biz Almanlar'ın en sevdiği düşünceye göre, değiştirilemez olduğunu hepimizin bildiği kaderin kurbanları mıydı? Bu soruların yanıtlarını bilmediğimi kabul ediyorum. Hatta daha da ileri gidip, büyük bir kesinlikle şunu da söyleyebilirim: O canavarla eğiticinin arasında bir bağlantı olduğunu ve bunun nasıl bir bağlantı olduğunu tam olarak bilseydim, gençlik günlerimle ilgili bu öyküyü asla yazmazdım. Ya da birbirlerini gerektirip gerektirmediklerini bilseydim, yine yazmazdım. O zaman ilgimi çekmezlerdi. Beni bir kurşunkalemle bir tomar beyaz kâğıdın önüne oturtacak böyle bir ilgi, yalnızca yoruma açık kişilikler tarafından kazandırılabilir; yazmaya başlamadan önce hakkında her şeyi bildiğim kişiler tarafından değil. En çok da yazmayı bitirdikten sonra bile yoruma açık, gizemli kalan kişileri severim.

Anlatımın içeriğiyle ilgili daha fazla bir şey söylemek istemiyorum. Bu açıklayıcı bölüm zaten yalnızca en vahim yanlış anlamaların önüne geçmek için yazılmıştır; hiç kimse benim, *Bir Katilin Babası*'yla Himmler, sülalesine suçlama getirdiğimi düşünmemeli; Franz Kien bunu, hiç mi hiç sevmediği babaya karşılık, tanımadığı oğula anlayış göstererek, bir anlamda yapsa da.

Üstünde durulması gereken son bir noktayı daha belirtmek istiyorum: Heinrich Himmler, büyüüne

kapıldığı insan gibi toplumun en alt tabakalarında değil; köklü, kültürlü, hümanist bir burjuva ailesinde yetişmiş –anlatım da bunu kanıtlıyor. Peki hümanizm hiçbir şeyden korumuyor mu insanı? Bu soru, insanı çaresizliğe düşürebilecek nitelikte.

Ben, ders çalışmak istemeyen bir çocuğun öyküsünü yazmaya çalışarak bu çaresizlikten kurtardım kendimi. Öykü bu açıdan bile açık seçik değil – Rex'le Franz Kien arasında geçen tartışmada lise müdürünün tarafını tutacak okurlar da çıkacaktır. Ben tabii –artık bu da bana çok görülmesin– kendi tarafımı tutuyorum.

3.

Görünüşte, diyalogların verildiği doğrudan anlatım, anlatının iddia edilen, otobiyografik ve böylece âdeta belgesel nitelikli gerçekliğiyle çelişiyor. Biraz olsun eleştirel bir gözle bakan her okur, üzerinden elli yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra bir tartışmanın tam akışını anımsamak mümkün değil diye itirazda bulunacaktır. Bu okurlardan yalnızca şunu rica edeceğim: Bir kez daha Franz Kien'in işlevi, onun bana tanıdığı üçüncü şahsı kullanma imkânı ve hiçbir neden olmadan bile mesajın hızını kaybettirebilen dolaylı anlatımın gerektirdiği geçmiş zamanla dilek–şart kipi sübjonktifinden kaçınmanın zorluğu üzerine düşünsünler.

Bir Katilin Babası için seçtiğim anlatım şekli basit, yani tümüyle çizgisel. Bir dersin ilk dakikasından son dakikasına kadar olanlar anlatılıyor; bunun

dışında metinde yalnızca bir geriye bakışla (yaşlı Kien'in oğlu Franz'a Rex hakkında anlattıkları) ve bir geleceğe bakışla (sondaki aile tablosu) yetiniliyor. Anlatımın zaman ve mekân birliği içinde sınırlandırılması, neredeyse kendiliğinden, uzun öykü diye adlandırılan yazın türünü yaratıyor.

Anlatım düzeyleri konusunda başarılı olamadım. Bu öyküde üç anlatım düzeyi var. Birincisi yazarınki, yani benimki; bu, "diye düşündü Franz Kien" gibi basit cümlelerde ortaya çıkıyor. Böyle minik bir cümle parçası bile Franz Kien'in kendi anlatım düzeyi; o yalnızca olayların değil, bunlarla ilgili düşüncelerin de taşıyıcısı. Son olarak her şeye tanık olan bir de üçüncü boyut var: ortak boyut –yani sınıf. Bu üç anlatım alanını, birbirleriyle örtüşecek şekilde üst üste koymayı başaramadım. Zaten böyle bir denemenin asla başarılı olamayacağını düşünüyorum; tabii eğer konuyu anlatmak için tümüyle farklı tekniklerine başvurulmazsa.

Peki siz neden bu teknikleri kullanmadınız, diye soracaklar bana. Evet, neden? Çizgisel yöntem, bana, eksiklerine rağmen, bu duruma en uygun yöntem gibi geldiği için. Öğretmenleriyle birlikte bir sınıf –eskilerin arasından bu fotoğrafı ortaya çıkarmak bana cazip geldi.

Rex'e ve lise öğretmeni Kandlbinder'e ayrı bir anlatım düzeyi verilemezdi. Onlar yalnızca gözlem nesneleri; bu da onlara, bazı okurların onların büyük bir haksızlığa uğradıklarını düşünebilmeleri gibi bir kazanç getiriyor. Ben böyle düşünmüyorum; ama üzerinden elli yıldan fazla geçmiş olsa bile, yargılarımda tarafsız olamıyorum. Anlatmak, anım-

samak hep öznedir. Ama böyle olmakla doğrulugundan yitirmez.

Kien ve arkadaşlarının düşüncelerinin doğru bir şekilde verilmesi, bu metinle ilgili en zor görev olarak çıkmıştı karşıma. '20'li yılların sonlarında yaşayan Bavyeralı öğrencilerin kullandıkları sözcük ve deyimlere başvurmam ve bunları yapay bir şekilde bir araya getirilmiş nükteler halinde değil de, inanılır bir biçimde kaleme almam gerekiyordu. Münih'te doğup büyüdüğüm, dolayısıyla da Bavyera lehçesini bildiğim için baştan sona bu lehçeyle yazılmış bir yapıt da ortaya çıkarabilirdim; ama bu yolu seçemedim. Günümüz argosunun sözcük dağarcığından tümüyle kaçınmak zorundaydım; bu da güç geldi bana. O zamanlar bilinmedikleri için en yeni deyimlerden, bunların harika ifadelerinden yararlanamazdım. Kien'in Rex'ten "şu tip" ya da "baş moruk" diye söz etmesini, Kandlbinder'i öğretim yönteminin "son numarası" olarak adlandırmasını; tüm sınıfın da, Konrad Greiff'in davranışının "bir kaçıklık" olduğunu düşünmesini o kadar çok isterdim ki. Ama bu güzel ve uygun sözcükleri o zaman kullanmıyorduk. Bu nedenle de ben gençliğimin bazı deyimlerinin hâlâ geçerli olduğu argo sözcük dağarcığıyla yetinmek zorundaydım. Böylece anlatıma, geçtiği ortamın rengini vermeye çalıştım; mümkün olduğunca da belli etmeden. Bunun için zaten birkaç leke yeter. Kanımca dil, kendini, konuşma dili yoluyla yeniler. Yaşayan yazın, klasisizm ve halk dili arasından kendi zorlu yolunu bulmak için çabalar. Bunlar aynı zamanda kendime de koyduğum koşullar. Bunları yerine getirebildim mi

bilmiyorum. Gerçekten bilmiyorum. Ama gene de okurlarım hedeflediğim şeyleri bilsin en azından.

Dr. Bayan Gertrud Morkser'e (Kilchberg), anlatılan Yunanca dersinin yeniden canlandırılmasındaki yardımları için teşekkür borçluyum.

Anlatıyı kaleme almaya 1979 Mayıs'ında başlayıp Ocak 1980'de bitirdim. Berzona (Valle Onsernone).
A. A.

Schmidt'den Celan'a, Beckett'den Sartre'a, bir dizi önemli yazarın savaş sonrası Almanyası'nda tanınmasını sağladı.

1972 yılında İsviçre vatandaşlığına geçmiş olan Andersch'in, önemli romanları arasında, 1962'de sinemaya da uyarlanan *Die Rote* (Kızıl -Telos Yayıncılık, Burak Aygün çevirisi, Eylül 1991-), *Sansibar oder der letzte Grund* (Sansibar ya da Son Dayanak, 1957), *Erfaim* (1967), *Winterspelt* (1974) sayılabilir.

Wittelsbach Lisesi, 4A sınıfında, bir Yunanca dersi. 1928 yılında. Okul müdürü teftişte ve karatahtada Franz Kien. Otorite ve asalet, yazar olmak isteyen bir tembeli sınava çekiyor...

“Yaşlı Himmler tarafından Yunanca sınavına alınan ve bu sınavın rezil sonucu yüzünden okuldan atılan bendim. Peki, neden bir maske takıyorum öyleyse, bir ikizden başka bir şey olmayan şu Kien’i takıyorum yüzüme?”

Yaşlı Himmler? Heinrich Himmler’in, ya da “bir katilin” babası.

“Katil deyimi, onun için yumuşak kalıyor; o herhangi bir ağır ceza suçlusu değil, bildiğim kadarıyla, gelmiş geçmiş en büyük insan kasabıydı.”

Peki, Yaşlı Himmler’in, gencinin babası olması kaçınılmaz mıydı;

ya da, böyle bir babadan böyle bir oğul mu çıkmak zorundaydı?

Kızıl yazarından otobiyografik bir yapıt...

F

Promo Kitap 7

1.000.0

Kitap 0232